

ความสำคัญของชื่อ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

มาลี นุ่มสุภา

นักวิชาการอิสระ

๒

เมื่อการคิด ฟัง พูด เขียน อ่านของมนุษย์ล้วนตกอยู่ภายใต้อำนาจของ “ภาษา” ระบบภาษา คือสิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ภาษามีความสำคัญอันเกิดขึ้นจากการกำกับใช้ของมนุษย์ แต่ในทางเดียวกันมนุษย์ก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของภาษา เช่น คำว่า “นาง” หรือ “นางสาว” ที่ใช้นำหน้าชื่อของสตรีนั้น เป็นระบบภาษาที่สร้างขึ้นเพื่อบ่งบอกสถานภาพทางกรรมสิทธิ์ แต่ในความเป็นจริงคำนำหน้าชื่อนี้ได้พ้องนาการพฤติกรรมของสตรีที่แตกต่างกัน หลังจากการอ่านเอกสารประวัติส่วนตัวของหญิงสองคน ความคิดต่อหญิงสูงวัยที่มีคำนำหน้าชื่อ “นางสาว” ย่อมแตกต่างจากหญิงสูงวัยที่มีคำนำหน้าว่า “นาง” เพียงการใช้คำกำกับก็สามารถสร้างความคิดบางอย่างให้เกิดขึ้นได้แตกต่างกัน ดังนั้น คำหรือภาษาจึงไม่ใช่เพียงเครื่องมือที่มนุษย์ใช้สื่อสารซึ่งกันและกันในสังคมภายใต้บังคับการของมนุษย์ แต่ภาษามีความซับซ้อนและกำกับพฤติกรรมคนเราไปพร้อมๆ กัน

ในบางครั้งการเลือกใช้คำบางคำมีความสำคัญอย่างมาก อาทิ เมื่อหลังเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการ

ปกครอง พ.ศ. 2475 พระประกาศนพิทยายุทธหนึ่งในคณะราษฎรได้กล่าวถึงความสำคัญของคำๆ หนึ่งที่มีส่วนในการสั่งการแก่ทหารให้ไปยังบริเวณลานพระบรมรูปทรงม้าให้สำเร็จได้อย่างฉับพลันและสามารถนำเหล่าทหารเหล่านี้มารวมตัวบริเวณลานพระบรมรูปทรงม้าได้ คือ คำว่า “กบฏ” พระประกาศนพิทยายุทธในฐานะผู้บังคับบัญชาได้ออกคำสั่งแก่ทหารรักษาการณ์ว่า “เฮ้ยรู้ไหม เวลาที่เกิดกบฏกลางเมืองขึ้นแล้วนะ” เขาเห็นว่าคำนี้จะทำให้คนทั้งหลายกระทำอะไรอย่างรวดเร็วไปตามแผนการณ์ คือ การขนรถเกวียน รถยนต์หุ้มเกราะ สรรพอาวุธทั้งปวงออกจากกรมทหารม้ารักษาพระองค์อย่างรวดเร็วตามที่กลุ่มผู้ก่อการได้วางแผนการณ์ไว้ (จรัส สุขุมวัฒนะ, 2491, น.63) และให้เหตุผลถึงความสำคัญของคำๆ นี้ว่า “กบฏ” คำนี้เป็นคำที่ทำให้ทุกคนรู้สึกตึงเครียด คำพูดคำหนึ่งเท่านั้นเป็นคำที่มีความหมายแรงเข้าสู่ใจคน ทำให้คนตื่นเต้นและโดยเฉพาะผู้มีหน้าที่ราชการแล้วก็จะอยู่ในอาการที่จะต้องทำอะไรในทันทีตามคำสั่งโดยตัวนมิรั้งรอ ในเวลานั้นคำ “กบฏ” เป็นคำเดียว ที่หมายถึงการ

ประหารพระมหากษัตริย์แห่งราชบัลลังก์ เราไม่เคยมีคำว่า “ปฏิวัติ” หรืออะไรเลยและคนทั้งหลายมักคิดว่าฝ่ายที่เป็นนายนั้นเป็นฝ่ายถูกเสมอไป (จารีต สุขุมวัฒนะ, 2491, น.89) การเลือกใช้คำจึงสำคัญตามความหมาย

“อนุสาวรีย์” หมายถึง วัตถุสร้างไว้เป็นที่ระลึกหรือระลึกถึงเมื่อต้องการจะรำลึกถึงสิ่งใดนั้นจะมี “ชื่อ” กำกับไว้อีกทีหนึ่งด้วย เช่น ต้องการให้รำลึกถึงเหล่าทหารที่เสียชีวิตในสงครามอนุสาวรีย์นั้นๆ ก็จะใช้ชื่อเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับทหารหรือการรบกำกับไว้ เช่น อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ อนุสาวรีย์ทหารอาสา ฯลฯ ถ้าต้องการให้รำลึกถึงบุคคลใดก็จะใช้ชื่อของบุคคลคนนั้นเป็นชื่อของอนุสาวรีย์ เช่น พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อนุสาวรีย์พระยาพหลพลพยุหเสนา อนุสาวรีย์พระยาพิชัยดาบหัก เป็นต้น อนุสาวรีย์ต่างๆ จึงมีชื่อเรียกขยายความทั้งสิ้น ในความเป็นจริงอาจจะเกิดหรือไม่เกิดการรำลึกถึงก็ได้ มีอนุสาวรีย์น้อยแห่งที่สร้างขึ้นแล้วไม่มีชื่อเรียกกำกับเหตุการณ์ มีอนุสาวรีย์บางแห่งเท่านั้นที่ใช้ชื่อเฉพาะเป็นหรือคำที่มีความหมายทางนามธรรมหรือความคิด ซึ่งอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยก็เป็นหนึ่งในชื่อเหล่านั้นที่มีชื่อเรียกแตกต่างไปจากอนุสาวรีย์อื่นๆ

ถ้าพิจารณาชื่อของอนุสาวรีย์ไทยที่มักจะใช้ชื่อบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญเป็นชื่ออนุสาวรีย์ สามารถแยกแยะคำออกเป็นสองส่วน คือ

คำ “อนุสาวรีย์”	+	ชื่อเฉพาะบุคคล หรือเหตุการณ์สำคัญ
อนุสาวรีย์	+	ปราบฮ่อ
เช่น อนุสาวรีย์	+	ผู้เสียสละเขาค้อ
อนุสาวรีย์	+	พระยาพิชัยดาบหัก
อนุสาวรีย์	+	รามคำแหงมหาราช
		ฯลฯ

อนุสาวรีย์ที่ใช้ชื่อเหตุการณ์หรือชื่อบุคคลเป็นชื่ออนุสาวรีย์ สื่อความหมายว่าการสร้างอนุสรณ์สถานหรืออนุสาวรีย์ต่างๆ เหล่านี้ต้องการให้เกิดการรำลึกถึงบุคคลหรือเหตุการณ์เฉพาะเหล่านั้น และถ้าจะมีการแยกแยะส่วนประกอบของคำ “อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย” เหมือนข้างต้น จะพบว่าอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยประกอบด้วยคำสองส่วนเช่นกัน คือ

อนุสาวรีย์ + ประชาธิปไตย

ซึ่งคำ “ประชาธิปไตย” นี้เป็นคำที่มีความหมายต่างไปจากอนุสาวรีย์อื่นๆ ในหลายประการ เพราะคำนี้ไม่ใช่ชื่อของบุคคล ไม่ใช่คำแสดงเหตุการณ์เฉพาะ และไม่ใช่สิ่งที่สัมผัสได้เป็นรูปธรรม (แม้ว่าสัญลักษณ์ของอนุสาวรีย์นี้จะเป็นรัฐธรรมนุญแต่ก็ไม่ใช่อุปสรรคของระบอบประชาธิปไตยทั้งหมด) แต่เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อระบบการปกครองที่ไม่มีความหมายที่เป็นเอกภาพชัดเจนเหมือนคำเหตุการณ์หรือบุคคลที่เป็นชื่อของอนุสาวรีย์อื่นๆ การมีชื่อเช่นนี้ได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญอยู่มาก เช่น มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็น “อนุสาวรีย์ที่ไม่มีพลังจิตสนิทเท่ากับซีเมนต์กองใหญ่กลางถนน” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538, น.140) ซึ่งข้อความในวงเล็บนี้เท่ากับย้ำความสำคัญของชื่ออนุสาวรีย์นี้นั่นเอง หรือ “อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยที่มีผู้กล่าวว่าน่าเกลียดเป็นกองซีเมนต์มที่มากกลางถนน ซึ่งนำเอาสัญลักษณ์ต่างๆ มายำใหญ่อย่างไร้รสนิยมก็รอดชีวิตและฟื้นความหมายใหม่ได้เพราะชื่อแท้ๆ” (ธงชัย วินิจจะกุล, 2539, น.268) และด้วยชื่อเช่นนี้เอง ได้สร้างข้อถกเถียงต่างๆ เช่น สมควรเปลี่ยนชื่อที่ไม่สอดคล้องกับสัญลักษณ์เด่น คือ พานรัฐธรรมนูญเสีย เนื่องจากชื่อ “ประชาธิปไตย” แสดงว่าต้องการสื่อระบอบประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งในความเป็นจริง ระบอบประชาธิปไตยไม่ได้มีความหมายจำกัดอยู่เพียงแค่นั้น “สร้างอนุสาวรีย์ที่ให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญแต่กลับใช้ชื่อว่า “ประชาธิปไตย” ถือว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ว่าการ

มีรัฐธรรมนูญ คือการมีประชาธิปไตย ซึ่งทั้งสองอย่างไม่ใช่สิ่งเดียวกัน ดังนั้น เมื่อสร้างเป็นรูปรัฐธรรมนูญจึงสมควรเปลี่ยนชื่อเป็น “อนุสาวรีย์รัฐธรรมนูญ” จะเหมาะสมกว่า” (ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร, 2527, น.41) หรือแม้แต่อดีตนายกรัฐมนตรีผู้หนึ่งยังไม่รู้สึกชื่นชมกับอนุสาวรีย์นี้แต่กลับเห็นว่า “มีอนุสาวรีย์ฝังไว้อย่างแปลกประหลาดเป็นการกีดขวางการจราจรที่ถนนราชดำเนิน” (เสนีย์ ปราโมช, 2517, น.130)

ดังนั้น คงปฏิเสธได้ยากว่า ชื่อของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยได้ก่อภัยหรือความหมายแก่อนุสาวรีย์นี้อย่างมากภายใต้ความหมายของคำบนชื่ออนุสาวรีย์ที่มีความซับซ้อนของปฏิบัติการและทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างอนุสาวรีย์นี้กับอนุสาวรีย์อื่นๆ

ด้วยความสำคัญของคำได้มีข้อเขียนแสดงความเห็นปรากฏในหนังสือพิมพ์เมื่อ พ.ศ.2496 ในคอลัมภ์การเมืองนอกเวที โดยอานนท์ (หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย 1 กรกฎาคม 2496) กล่าวถึงความสำคัญของคำว่า “ประชา” ว่า

ภายหลัง 24 มิถุนายน 2475 จนกระทั่งบัดนี้ประชาชนทั้งมวลก็รู้สึกนึกคิดและปฏิบัติอยู่เสมอว่าเราอยู่ภายใต้การปกครองระบอบ “ประชาธิปไตย” ขอให้ท่านมองดูตัวหนังสือทั้งสองระบบนี้ว่ามีอะไรที่ผิดกันอยู่ นั่นคือคำว่า ราชอาณาจักร ภายมาเป็น ประชาด้วยอำนาจแห่งตัวหนังสือที่ได้เปลี่ยนไป ข้าพเจ้าสังเกตเห็นว่าประชาชนชาวไทยก็หันมานิยมการปกครองโดยประชามาเป็นเวลา 22 ปีแล้ว จึงขอเสนอให้เปลี่ยนคำจาก “ราชอาณาจักร” เป็น “ข้าประชาการ” บ้าง เพราะจะทำให้ท่านที่นั่งเก้าอี้ตามที่ทำการรัฐบาลมาเป็นผู้รับใช้ประชาชนโดยตรง ประชาชนจะหายกลัวและท่านเหล่านั้นก็จะทราบหน้าที่ของตนด้วย (กจช.ก/ป7/2496/บ.3.4)

เมื่อมีความคิดว่าการใช้คำ “ประชา” จะก่อให้เกิดการตระหนักรู้และให้ความสำคัญกับประชาชนมากขึ้น

กรณีของอนุสาวรีย์ที่มีชื่อ “ประชาธิปไตย” จะก่อให้เกิดภัยหรือความหมายอย่างไรบ้าง ดังนั้น ความหมายเบื้องต้นของอนุสาวรีย์ที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้คือ ความหมายที่เกิดจากความหมายของคำสองคำ คือคำ “อนุสาวรีย์” กับ “ประชาธิปไตย” โดยในที่นี้จะพยายามศึกษาถึงความหมายของคำทั้งสองคำนี้พอสังเขป และต้องการชี้ให้เห็นว่าความหมายของคำอนุสาวรีย์จะส่งผลต่อความหมายของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยอย่างไร หรือความหมายของประชาธิปไตยในลักษณะต่างๆ จะส่งผลต่ออนุสาวรีย์ประชาธิปไตยอย่างไร

1. วาทกรรมของ “อนุสาวรีย์”

“อนุสาวรีย์” ตามความหมายจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2526 : น.877) หมายถึง วัสดุสร้างไว้เป็นที่ระลึก แต่สำหรับความหมายของ Monument ในภาษาอังกฤษนั้น หมายถึง ผลงานที่ตั้งใจที่จะเก็บความทรงจำของบุคคล เหตุการณ์หรือความคิดส่วนใหญ่จะรองรับเรื่องราวในอดีต อนุสาวรีย์ที่สร้างขึ้นในยุคหลังจะมีทั้งที่เป็นสถาปัตยกรรม (architecture) และรูปปั้น (sculpture) ความคิดของอนุสาวรีย์ในงานศิลปะจะมีความเชื่อมโยงระหว่างความใหญ่โต ความโอ้อ่า ความถาวร และที่สำคัญคือเรื่องของขนาด (Osborne, 1970, p.737) ในเริ่มแรกนั้นอนุสาวรีย์มักจะเป็นสิ่งก่อสร้าง เช่น วิหาร ชุ่มประตู่ อนุสาวรีย์รูปเสาแหลม (obelisk) อนุสรณ์คนตาย (cenotaph) และหลุมฝังศพ (tomb) ความคิดเกี่ยวกับหลุมฝังศพนั้นยังแบ่งออกเป็นสองอย่าง คือเป็นสถานที่อยู่ของวิญญาณคนตาย กับความคิดเกี่ยวกับชีวิตในโลกหน้า การสร้างอนุสาวรีย์ที่เป็นรูปปั้นนั้นเกิดจากลักษณะ 3 มิติของรูปปั้น คือ ความถาวรที่มีเหตุผลที่ทำให้ปรากฏบนวัตถุและขนาด (size) นี้คือการแสดงออกถึงการยกย่องความทรงจำนี้ให้ดำรงอยู่ต่อมา (Osborne, 1970, p.737)

การสร้างอนุสาวรีย์เป็นการรำลึกถึง ไม่ว่าจะ เป็น

“ชื่อ” “สัญลักษณ์” “พื้นที่” “พิธีกรรม” ส่วนประกอบเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการเน้นย้ำการจดจำให้เกิดขึ้น แต่ในขณะเดียวกันกลับก่อให้เกิดการหลงลืมขึ้นในเวลาเดียวกันด้วย เช่น อนุสาวรีย์ที่มีไว้เชิดชูชัยชนะและความรักชาติ ก็จะกลบเกลื่อนความขมขื่นที่ไทยได้กระทำต่อมนุษย์ด้วยกัน (ธงชัย วินิจจะกุล, 2539, น.266) ดังนั้น “สิ่งที่ควรจำ” กับ “สิ่งที่ต้องลืม” จึงเกิดขึ้นเคียงกัน การเลือกจดจำภายใต้ชื่อของอนุสาวรีย์ในสังคมไทยมักเลือกที่จะจดจำผ่าน “บุคคล” หรือ “เหตุการณ์” มากกว่าการจดจำรำลึกถึงความคิด (Idea) หรือสิ่งนามธรรม รายชื่อของอนุสาวรีย์ต่างๆ จึงมีชื่อตามบุคคลต่างๆ ที่สมควรแก่การจดจำทั้งสิ้น กรณีของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถือว่าเป็นอนุสาวรีย์ที่แตกต่างไปจากอนุสาวรีย์อื่นๆ ตรง “ชื่อ” อยู่มาก ชื่ออนุสาวรีย์นี้ไม่มีการเชิดชูบุคคลหรือเหตุการณ์ แต่กลับสร้างวาทกรรมชนิดใหม่ขึ้นในสังคมไทยนั่นคือ การจดจำเรื่องซึ่งเป็นนามธรรมความคิด แทนที่การเชิดชูบุคคลหรือมนุษย์ (แม้ว่าจะมีงานเขียนจำนวนมากที่พยายามโยงโยอนุสาวรีย์นี้กับคณะราษฎร หรือเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ลำพังชื่อของอนุสาวรีย์นี้ก็ไม่ได้มีการผูกมัดไว้กับ “ชื่อ” ของบุคคลหรือเหตุการณ์นั้น) การที่อนุสาวรีย์ส่วนใหญ่สร้างขึ้นในรูปของบุคคลน่าจะเกิดจากความคิดในเรื่องวีรบุรุษที่ว่าวีรบุรุษ

จำลองเอาอุดมคติของคุณธรรมที่สังคมยกย่องมาไว้ในรูปบุคคล สังคมย่อมต้องการอุดมคติของคุณธรรม (ทั้งที่สามารถบรรลุได้และไม่สามารถบรรลุได้) เป็นส่วนหนึ่งของมาตรฐานทางจริยธรรมของตน การทำให้อุดมคตินี้อยู่ในรูปของบุคคล ทำให้สามารถย้ำหรือสืบทอดอุดมคติได้ง่ายเพราะสามารถสร้างพิธีกรรมขึ้นมาแวดล้อมได้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536, น.36)

กรณีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยนอกจากจะสร้างการจดจำภายใต้ชื่ออนุสาวรีย์ที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับบุคคลแล้ว

ชื่อของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยยังไม่พยายามที่จะยึดเหนี่ยวกับอดีตที่เป็นเวลาเฉพาะในประวัติศาสตร์ด้วย เพราะคำ “ประชาธิปไตย” ไม่ใช่สิ่งที่จะเป็นเพียงอดีตของเหตุการณ์ การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในปี พ.ศ. 2475 เท่านั้น หากแต่ประชาธิปไตยยังเป็นการปกครองที่ต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน การรำลึกถึงประชาธิปไตยไม่ได้หมายความว่าต้องรำลึกถึงประชาธิปไตยในอดีตแล้วจบสิ้น แต่เป็นการย้ำเตือนด้วยว่าเป็นระบอบการปกครองที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันที่มีมิติของปัจจุบันและอนาคตแทรกอยู่ในความหมายของคำนี้ สำหรับเรื่องนี้ได้เกิดมีความเข้าใจเกี่ยวกับอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในความหมายต่างๆ เช่น มองว่า “ปัจจุบันไม่มีความเป็นประชาธิปไตยแล้วแต่เคยมี และควรให้ผู้คนปัจจุบันรำลึกถึงจึงต้องสร้างอนุสาวรีย์เป็นอนุสรณ์ ด้วยเหตุนี้ อาจจะเป็นอาถรรพ์ประการหนึ่งที่ทำให้ระบอบประชาธิปไตยไม่สามารถก้าวหน้าในปัจจุบันได้”⁽¹⁾ หรือกล่าวว่า “สร้างเป็นที่ระลึกถึงการได้มาซึ่งประชาธิปไตยมากกว่าที่จะเป็นเครื่องเตือนใจให้เราช่วยกันรักษา “ประชาธิปไตย” ไว้ เราจึงต้องเริ่มต้นประชาธิปไตยกันใหม่เรื่อยมาเกินครึ่งศตวรรษ” (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2535, น.58) หรือถ้าแปลตามความหมายของพจนานุกรมว่าเป็นสิ่งที่ควรระลึกถึงหรือสร้างไว้เป็นที่ระลึกประชาธิปไตยก็น่าจะเป็นสิ่งที่ตายไปแล้วจึงต้องสร้างไว้ ดังนั้น ควรจะเรียกว่า ศูนย์ประชาธิปไตยหรือหลักประชาธิปไตยจะเหมาะสมกว่า (รอง ศยามานนท์, 2520, น.110)

ความเข้าใจเหล่านี้เกิดขึ้นจากความหมายที่ปะปนกันระหว่าง “อนุสาวรีย์” กับ “ประชาธิปไตย” ที่ปรากฏในชื่อของอนุสาวรีย์นี้ จากคำอธิบายต่างๆ ข้างต้นเป็นความพยายามยึดโยงให้ความสำคัญกับความเป็น “อนุสาวรีย์”

(1) จดหมายจาก นายปิยะพันธุ์ วัชรภรณ์ ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จ.ศรีสะเกษ ลงวันที่ 9 มิ.ย. 2525 ถึงนายกรัฐมนตรี และถูกนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา บันทึกการลงมติว่าทราบ (ไม่ต้องยื่นยันมติ)

ที่ต้องมีอดีตเฉพาะเป็นเรื่องราวอดีตไม่ใช่เรื่องปัจจุบัน เวลา กล่าวถึง “การรำลึก” มักเข้าใจว่าเกี่ยวข้องกับอดีตหรือ สิ่งที่จบสิ้นไปแล้ว ซึ่งแท้จริงแล้วมันได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป ในบางยุคสมัยอนุสาวรีย์ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อแสดงถึงความ คิดความเชื่อ และความยิ่งใหญ่ของประเทศหรือของ ตนเองโดยที่บุคคลหรือเหตุการณ์นั้นยังมิได้จบสิ้นไปแต่ อย่างไม่ อนุสาวรีย์จึงได้เล่นบทบาทในฐานะตัวสร้าง ประวัติศาสตร์โดยตรง (พิบูลย์ หัตถกิจโกศล, 2527, น.12)

“อนุสาวรีย์” ไม่ใช่สิ่งที่จบสิ้นในอดีต หรือไม่มีอยู่ใน ปัจจุบัน แต่เหตุผลในการสร้างขึ้นคือเพื่อการรำลึกถึงเพื่อ ต่อเนื่องกับปัจจุบัน ความสำคัญจึงอยู่ที่ “การจดจำ” ที่ไม่ จบสิ้นมากกว่าจะเป็นเรื่องของอดีตแต่เพียงเท่านั้น การ ที่อนุสาวรีย์ใช้ชื่อทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในการสื่อความ ถึงบุคคล หรือเหตุการณ์เฉพาะในอดีตเหมือนอนุสาวรีย์ อื่นๆ จึงมีการเสนอให้รัฐบาลพิจารณาเปลี่ยนชื่ออนุสาวรีย์ เพื่อที่จะให้ความหมายถึงการรำลึกอดีตที่เฉพาะมากขึ้น เช่น “อนุสาวรีย์คณะราษฎร” เพื่อระลึกถึงกลุ่มผู้ดำเนิน การเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือ “อนุสาวรีย์ 24 มิถุนา” เพื่อรำลึกถึงวันที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง”⁽²⁾ ด้วย แต่ชื่อนี้ก็ไม่ได้รับการเปลี่ยนแปลงจนปัจจุบัน

นอกจากชื่อของอนุสาวรีย์นี้ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากอนุสาวรีย์อื่นๆ แล้ว รูปแบบของอนุสาวรีย์ยัง มีความแตกต่างไปจากอนุสาวรีย์อื่นๆ ด้วย อนุสาวรีย์ ประชาธิปไตยถือได้ว่าเป็นอนุสาวรีย์ที่ใช้ “สัญลักษณ์” ผ่านรูปทรงศิลปะมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นปีกทั้ง 4 ด้าน, ปืนใหญ่ที่ฝังโดยรอบ, พานรัฐธรรมนูญ, ภาพปูนประกอบฐาน ทั้ง 4, รูปพระขรรค์ทั้ง 6 ที่ประดับรอบป้อมตรงกลางแต่ สัญลักษณ์ให้ความสำคัญคือ ป้อมตรงกลางที่เป็นที่ตั้งของ พานรัฐธรรมนูญ ได้มีการกล่าวถึงสัญลักษณ์ต่างๆ นี้ เช่น การสร้างให้มีพานแว่นฟ้ารองรับรัฐธรรมนูญนั้นแสดงถึงการ ถวายรัฐธรรมนูญนี้ให้กษัตริย์มากกว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญ ที่กษัตริย์ พระราชทาน เคยมีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลง สัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญที่ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ

นี้เกิดขึ้นด้วย โดยก่อนที่จะมีการสร้างอนุสาวรีย์พระบาท สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ บริเวณรัฐสภาได้เคยมีการ เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงโดยการรื้อทิ้งและสร้างอนุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ แทนที่ แต่มีการคัดค้าน การรื้อด้วยเหตุผลที่ว่า “อนุสาวรีย์นี้สร้างขึ้นก็เพื่อให้ อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษากันแม้ว่าจะป็นสัญลักษณ์ของ การกระทำที่ไม่ดี”⁽³⁾ และ “ไม่เป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่จะสร้างพระบรมรูปพระองค์ท่านในท่านั่งพระราชทาน รัฐธรรมนูญสวมลงแทนพานรัฐธรรมนูญของอนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย แต่ควรหาสถานที่ใหม่ที่เชิดชูพระเกียรติ และสร้างความสง่างามกว่า”⁽⁴⁾

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยจึงไม่มีความลึกลับระหว่าง “ชื่อ” “สัญลักษณ์” “ความหมาย” ที่พอดี ในขณะที่ อนุสาวรีย์อื่นๆ ต้องการสร้าง “สิ่งที่ควรจำ” ชื่อของ อนุสาวรีย์ต่างๆ สามารถสื่อได้ชัดเจน เช่น บุคคลใดหรือ เหตุการณ์ใด อนุสาวรีย์จะสร้างในรูปบุคคลนั้นๆ ใช้ชื่อ บุคคลหรือเหตุการณ์นั้นเป็นชื่ออนุสาวรีย์ แต่อนุสาวรีย์ ประชาธิปไตยกลับกำกวมและไม่ชัดเจน

อนุสาวรีย์รูปปั้นในอดีตจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา หรือพิธีกรรมที่ต้องการตรงความทรงจำไว้ ซึ่งความหมาย ตั้งเดิมเป็น เรื่องของการคาดเดา(speculation)(Osborne, 1970, p.737) อนุสาวรีย์ของหลุมฝังศพไม่เป็นที่นิยมใน ยุคกรีก จนกระทั่งหลังศตวรรษที่ 4 ที่เป็นครั้งแรกที่มี

(2) เพิ่งอ้าง. ความคิดในการเปลี่ยนแปลงชื่อนี้เคยเกิดขึ้นและ ประสบความสำเร็จมาแล้ว กรณีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เดิม ที่ชื่อว่า “มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” ได้มีการเสนอ ให้เปลี่ยนแปลงชื่อเป็น “มหาวิทยาลัยกรุงเทพ” หรือให้ตัดคำว่า “การ เมือง” ที่อาจทำให้เข้าใจผิดและมีใช้เป็นวิชาที่แท้จริงออก ซึ่งกรณีนี้ คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาและเห็นพ้องให้ตัดคำ “การเมือง” ออกในปี พ.ศ. 2495 รายละเอียดโปรดดู ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ, สำนัก นั้นธรรมศาสตร์และการเมือง, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2535), น.168-170.

(3) กจช. กป/2512/14 กรณี นายใหญ่ ศิวิตชาติ เลขธิการพรรค ประชาชนคัดค้านการรื้ออนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

(4) กจช. กป/2513/33 อนุสาวรีย์ (ข่าวตัดหนังสือพิมพ์ 3 ม.ค. 2513 - 14 ธ.ค. 2514).

การอุทิศแก่ตัวแทนของอุดมคติ (idealized representation) แก่ผู้มีชื่อเสียงในอดีต รูปแบบต่างๆ ของอนุสาวรีย์ปรากฏเป็นรูปปั้น นักกีฬา คนขี่ม้า ผู้นำที่มีทอกทลว นักพูด นักปรัชญา อนุสาวรีย์ในแบบของกรีกเป็นที่นิยมมากในอาณาจักรโรมันและกรุงโรม นิยมทำเป็นรูปปั้นบุคคลโลหะ ("filled with a people of bronze") อนุสาวรีย์ในยุคเรอเนอซองส์จะมีขนาดเล็กลงสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เป็นกษัตริย์ที่สร้างอนุสาวรีย์ให้กับตนเองและเป็นตัวอย่างแก่อนุสาวรีย์ในยุคหลังศตวรรษที่ 18 ในช่วงการปฏิวัติฝรั่งเศสได้ทำลายอนุสาวรีย์หลายแห่งไปและในช่วงหลัง ค.ศ. 1870 อนุสาวรีย์ในปารีสก็มีไม่มากกว่า 9 แห่ง จนศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 ถือเป็นยุคที่เฟื่องฟูของอนุสาวรีย์ที่เรียกว่า public monument อย่างมาก อนุสาวรีย์เหล่านี้เกิดขึ้นจากความต้องการของราชการและค้อยๆ มีการตัดขาดระหว่างงานศิลปะที่สร้างสรรค์ (creative art) กับศิลปะของราชการ (office art) ตัวอย่างของอนุสาวรีย์ทางราชการจะเห็นได้จากอนุสรณ์สถานของสงคราม หรือรูปปั้นคนขี่ม้า (equestrian statue) หลุมฝังศพเริ่มไม่เป็นที่นิยม อนุสาวรีย์จะสร้างขึ้นเพื่อยกย่องปัจเจกบุคคล เช่น คนสำคัญทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ฯลฯ (Osborne, 1970, p.738)

เมื่อมีการกล่าวถึงอนุสาวรีย์ในสังคมไทย มักจะมีความเข้าใจว่าเป็นเรื่องของชาติ (national) เป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยถูกถือว่าเป็นอนุสาวรีย์ของชาติสมัยใหม่ เป็นเรื่องของ "ชาติ" (national) มากกว่าจะเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล (individual) จึงเกิดพรหมแดนความคิดในเรื่องความคิดหลักของชาติกับสิ่งที่ถูกกีดกันให้อยู่นอกความคิดแห่งชาติ ก่อเกิดความคิดของสาธารณะ (public) ที่ไม่ใช่เรื่องของปัจเจกชน (private) แม้จะสร้างอนุสาวรีย์ในรูปของบุคคลที่อาจจะเป็นการยกย่องเฉพาะบุคคล เช่น อนุสาวรีย์จอมพล ป.พิบูลสงคราม อนุสาวรีย์สุนทรภู่ อนุสาวรีย์ชาวบ้าน

บางระจัน ฯลฯ แต่อนุสาวรีย์เหล่านี้กลับเกี่ยวข้องกับสังคมสาธารณะมากกว่าจะเป็นอนุสาวรีย์ที่สร้างขึ้นไว้สำหรับเฉพาะกลุ่มคน ไม่มีการกล่าวถึงอนุสาวรีย์ว่าเป็นเพียงเรื่องของมนุษยนิยมที่ยกย่องเชิดชูหรือให้ความสำคัญกับมนุษย์ในฐานะผู้บงการประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์ต่างๆ ตามทัศนะมนุษยนิยมเท่านั้น คือเป็นเรื่องของชาติ, ประเทศ (จะเห็นว่าไม่พบเห็นอนุสาวรีย์ที่เชิดชูสิ่งมีชีวิตอื่นๆ นอกเหนือจากมนุษย์) ไม่มีคำอธิบายที่กล่าวถึงการสร้างอนุสาวรีย์ในลักษณะที่ไม่มีเหตุผล หรือเป็นแค่ความพึงพอใจบางอย่าง ต่างกับการสร้างพระราชวังแวร์ซายส์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ที่มีการกล่าวว่าเป็นเพียงเรื่องของความสำราญพระราชหฤทัยส่วนพระองค์เท่านั้น

อนุสาวรีย์ในรัฐสมัยใหม่กลายเป็นเวทีที่สะท้อนเรื่องราวของชาติ เป็นที่อยู่ของเรื่องราวของวีรบุรุษที่ส่งผ่านอดีตเพื่อเชื่อมต่อกับปัจจุบันเป็นสำคัญ แต่ขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดวาทกรรมและเป็นที่อยู่ของความคิดที่ไม่สามารถจัดรวมไว้ในความคิดของชาติด้วย นอกจากนี้อนุสาวรีย์ยังเชื่อว่าสิ่งที่มีชีวิตอยู่เบื้องหลังรูปแบบและเนื้อหาของอนุสาวรีย์ต่างๆ เชื่อว่ามีสิ่งที่ "ถูกพูด" อันเป็นเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ในรูปแบบ แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่มีวาทกรรมใดที่ชูเด่นอยู่ข้ามกาลเวลาได้ตลอดเวลา และเนื้อหาที่ถือว่าเป็นแก่นของคำพูดของอนุสาวรีย์นั้นก็เปลี่ยนแปลงไปได้ไม่มีความแน่นอน อนุสาวรีย์ไม่สามารถยึดกุมแก่นของสิ่งที่ถูกพูดไว้กับความคิดใดความคิดหนึ่งได้ตลอดไป อนุสาวรีย์เป็นรูปธรรมที่ปรากฏของวาทะ (Speech) ที่ไม่มีการควบคุมโดยโครงสร้าง หน่วยงาน องค์กรหรือบุคคลใดได้ หากแต่เป็น "อำนาจ" ของวาทกรรมต่างๆ ที่รายรอบ ที่ทำให้อนุสาวรีย์มีวาทะชนิดต่างๆ เกิดขึ้น ในลักษณะที่ไม่สามารถกล่าวได้ว่าเกิดจากการตระหนักรู้และจงใจได้เสมอไป กรณีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย มีชื่อที่แตกต่างจากอนุสาวรีย์อื่นๆ จึงสามารถผลิตวาทกรรมใหม่ๆ ของตน

ขึ้นมาเองได้ ไม่ได้จำกัดการรำลึกถึงให้อยู่แต่ในเรื่องราวของอดีต และที่สำคัญที่อนุสาวรีย์ใช้ชื่อเช่นนี้ก็เป็นที่ผลักดันให้เกิดการเชื่อมโยงความคิดประชาธิปไตยได้ด้วย การที่อนุสาวรีย์นี้สามารถก่อความหมายที่แตกต่างจากอนุสาวรีย์อื่นๆ ได้เองนั้น สืบเนื่องจากการที่มีคำว่า “ประชาธิปไตย” กำกับชื่ออนุสาวรีย์นี้อยู่มากพอสมควร และการรับรู้หรือความเข้าใจในเรื่อง “ประชาธิปไตย” ในสังคมไทยก็เป็นสิ่งที่สามารถส่งผลต่อความเข้าใจและการรับรู้เกี่ยวกับอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยด้วย ดังนั้นวาทกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยไทยจึงเป็นสิ่งที่กล่าวถึงต่อไป

2. วาทกรรม “ประชาธิปไตย”

หากจะกล่าวถึงคำ “ประชาธิปไตย” ในสังคมไทยจะพบว่ามีการนำมาใช้เป็นชื่อหรือประกอบชื่อบางอย่าง อาทิ ชื่อหนังสือพิมพ์ ชื่อพรรคการเมือง หรือชื่อบางกลุ่มพรรคการเมืองที่จัดตั้งก่อน พ.ศ. 2500 มีชื่อพรรคที่นำคำ “ประชาธิปไตย” มาประกอบ อาทิเช่น พรรคเสรีประชาธิปไตย พรรคสังคมประชาธิปไตย พรรคชาติประชาธิปไตย พรรคชาติเสรีประชาธิปไตย และพรรคสหพันธ์ประชาธิปไตย สำหรับพรรคที่จัดตั้งหลัง พ.ศ. 2500 คือ พรรคแนวประชาธิปไตย และพรรคประชาธิปไตย พรรคสังคมนิยมเสรีประชาธิปไตย พรรคกิจประชาธิปไตย พรรคแรงงานประชาธิปไตย พรรคสยามประชาธิปไตย พรรคประชาธิปไตยแห่งชาติ พรรคพลังสังคมประชาธิปไตย เป็นต้น

ชื่อพรรคประชาธิปไตยนั้นมีความริเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2493 เนื่องจากพรรคประชาธิปไตยจะเปิดอภิปรายทั่วไปไม่ไว้วางใจรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงมีความคิดว่าจะรวบรวมเสียงระหว่างพรรคธรรมาธิปไตยกับพรรคอิสระโดยให้ชื่อว่า “พรรคประชาธิปไตย” (กจช. ก/ป7/2493/3ก.) ในปี พ.ศ. 2517 จึงเกิดมีพรรคการเมือง ชื่อ “พรรคประชาธิปไตย” ขึ้น

นอกจากนี้คำประชาธิปไตยยังได้ถูกนำมาใช้เรียกทหารเฉพาะกลุ่มในช่วงเวลาหนึ่งด้วย กลุ่มทหารได้แบ่งฝ่ายออกเป็นทหารประชาธิปไตย และทหารหนุ่ม (ยังเติร์ก)

ทหารประชาธิปไตยนั้น หมายถึง ทหารที่นิยมระบอบประชาธิปไตย ตรงกันข้ามกับทหารเผด็จการ ทหารประชาธิปไตยนั้นประกอบด้วยทหารทุกรุ่นทุกวัยไม่จำกัดว่าเป็นรุ่นหนุ่มหรือวัยแก่ ทหารไทยส่วนข้างมากสุดนิยมระบอบประชาธิปไตย พวกเขาเชื่อว่าทหารประชาธิปไตยเป็นกำลังหลักในการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยเมื่อ พ.ศ. 2475 แต่หลังจากนั้น 4-5 ปี ทหารฝ่ายข้างน้อยที่นิยมเผด็จการได้นำการปกครองไปสู่ระบอบเผด็จการ จนภายหลัง 14 ตุลาคม ทหารจึงได้เริ่มแถลงการณ์อย่างเปิดเผยตัวว่าทหารสมัยนี้ไม่เหมือนสมัยก่อน ทหารสมัยนี้ต้องการประชาธิปไตยเช่นเดียวกับประชาชน (ระวี วันเพ็ญ, รวบรวม, 2530, น. 27-28)

ทหารประชาธิปไตยมีส่วนเป็นเจ้าของนิตยสาร “ตะวันใหม่” ดังข้อความใน “ตะวันใหม่” ฉบับที่ 21 ตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า “ผู้ถือหุ้นบริษัทเจ้าของตะวันใหม่นั้น มีทหารรวมอยู่ด้วย” นอกจากนี้ยังได้จัดพิมพ์ “แถลงการณ์ทหารประชาธิปไตย” ลงในนิตยสารตะวันใหม่ฉบับที่ 40 วันที่ 3 พฤศจิกายน 2521 และ “สาส์นจากทหารประชาธิปไตย” ฉบับที่ 42 วันที่ 17 พฤศจิกายน 2521 (ระวี วันเพ็ญ รวบรวม, 2530, น.25) ทหารประชาธิปไตยได้ออกเอกสาร ตั้งแต่ 23 ตุลาคม 2521 - 13 กุมภาพันธ์ 2524 จำนวนทั้งสิ้น 20 ฉบับ

การที่ทหารประชาธิปไตยจะปฏิบัติหน้าที่ในการสร้างสรรค์ และรักษาระบอบประชาธิปไตยได้นั้น จะอาศัยแต่เพียงความนิยมระบอบประชาธิปไตยเพียงพอไม่ จำเป็นที่ทหารประชาธิปไตยจะต้องมีแนวความคิดและแนวทางประชาธิปไตยที่ถูกต้องด้วย ฉะนั้น ทหารประชาธิปไตยบางส่วนจึงพยายามศึกษาวิจัยและรวบรวมความคิดและแนวทางประชา-

ธิปไตยที่ถูกต้อง ดังที่เสนอแสดงทรรศนะบาง
ปัญหาออกสู่การพิจารณาในการแถลงการณ์และสาส์น
(ระวี วันเพ็ญ, รวบรวม, 2530, น. 29)

ความต้องการซึ่งเฉพาะเจาะจงถึงเจตนารมณ์ในทาง
ประชาธิปไตย พรรคการเมืองต่างๆ จึงนำคำประชาธิปไตย
มาตั้งเป็นชื่อหรือประกอบคำอื่นๆ เป็นชื่อพรรค
การเมือง ชื่อกลุ่มทหารที่ต้องการแสดงออกซึ่งความคิด
เห็นในแนวทางประชาธิปไตย จึงใช้ชื่อกลุ่มว่าทหาร
ประชาธิปไตย

แต่ในความเป็นจริงความหมายของประชาธิปไตยนั้น
กินความหมายครอบคลุมวาทกรรมมากมายไม่ว่าจะ
เป็นเรื่องของความคิด หักศนคติ สังคม การปกครอง
เศรษฐกิจ ค่านิยม แนวปฏิบัติต่างๆ มากมาย มีการกล่าว
ว่า “ประชาธิปไตย” ได้ถูกนิยามไว้มากมายกว่า 200 นิยาม
จากการพยายามหาความหมายโดยนักวิชาการกว่า 100 คน
ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (วิสุทธี โพธิ์แท่น, 2524,
น.13-14) หรือจากการศึกษางานเขียนที่เป็นวิทยานิพนธ์
(หรือผลงานที่มีความหมายใกล้เคียง) ในสังคมไทย จำนวน
30 ฉบับ แสดงให้เห็นว่าเกิดความไม่เข้าใจ “ประชาธิปไตย”
ในสิ่งเดียวกัน และไม่เห็นว่า “ประชาธิปไตย” เป็นมโนทัศน์
ที่เป็นปัญหาในตัว (problematic) มีการทักท้วงเอากรอบ
ความคิดมาใช้ตามอรรถาธิบายส่วนตัว “ประชาธิปไตย” เป็น
ตัวอย่างชั้นยอดเยี่ยมของมโนทัศน์ ที่กำลังถกเถียงกันอย่าง
ดุเดือดโดยที่หาข้อยุติที่เห็นพ้องต้องกันเป็นเอกฉันท์
ไม่ได้ แต่นักวิจัยไม่เห็นว่าเป็นปัญหาในตัวเอง
(สมเกียรติ วันทะนะ, 2539, น. 459, 470)

เมื่อลองนึกถึง “ประชาธิปไตย” คำๆ นี้จะเจือปนไป
ด้วยการรับรู้ ความเข้าใจ ความคิด พฤติกรรมที่แตกต่าง
กันไปในแต่ละบุคคลในทางรูปธรรมถือว่า “ประชาธิปไตย”
ในระบบการเมืองไทยเกิดขึ้นอย่างแท้จริงเมื่อ พ.ศ. 2475
และในเริ่มต้นบางครั้งมีการใช้คำ “ประชาธิปไตย” กับ
“รัฐธรรมนูญ” ปะปนกันไป บางครั้งมีความหมายตรง
ข้ามกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ “ประชาธิปไตย”

บางครั้งใช้เป็นสิ่งกล่าวอ้างถึง เช่น การประณามการ
กระทำที่ใช้ความรุนแรงของรัฐบาลว่าเป็นรัฐบาลที่ไม่มี
ความเป็นประชาธิปไตย (ทั้งที่ประเทศประชาธิปไตย
หลายประเทศก็มีการใช้ความรุนแรงกับประชาชนในรูป
แบบที่แตกต่างกันไป) หรือการเลือกตั้งเป็นพฤติกรรม
ประชาธิปไตย (ทั้งที่อาจไปเลือกตั้งเพราะตกอยู่ภายใต้
ระบบอุปถัมภ์ก็เป็นได้) เป็นต้น

กรณีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย มีคำ “ประชาธิปไตย”
ประกอบเป็นชื่อที่มีความหมายที่ครอบคลุมกินความกว้าง
ขวางซึ่งปฏิเสธได้ยากว่าเป็นคำที่มีค่านิยมแฝงอยู่ (value
loaded) และบางครั้งก็มักใช้เป็นข้ออ้างเสมอ และเมื่อ
คำนี้เป็นคำที่มีค่านิยมแฝงอยู่ความพยายามที่จะให้ “คำ”
เป็น “ตัวอธิบาย” สัจภาวะของปรากฏการณ์ก็ยิ่งเป็นสิ่ง
ที่เป็นไปได้ยาก (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2528, น. 28)

ระบอบ “ประชาธิปไตย” ที่มีความพยายามที่จะนำ
ไปเป็นแม่แบบของการปกครองในส่วนต่างๆ ของโลกนั้น
แท้ที่จริงเป็นแนวความคิดทางการเมืองที่มีรากฐานมา
จากคริสต์ศาสนาที่ไม่สามารถนิยามให้เป็นรูปธรรมอัน
มีตัวอ้างอิงในเชิงประจักษ์ได้ เป็นเพียง “ภาพตัวแทน”
(representation หรือ Mimesis) เป็นแนวความคิด
ประชาธิปไตยที่อยู่ในกรอบของรัฐประชาชาติที่เป็นการ
สวมความคิดหรือ “คำ” เข้าไปแทน (ธเนศ วงศ์ยานนา
วา, 2539, น. 301) ประชาธิปไตยตะวันตกหรือประชา
ธิปไตยแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Demo
cracy) นั้น ใฝ่ฝันวาดภาพประชาธิปไตยกรีกโบราณ
เป็น “ต้นแบบ” ทั้งๆ ที่กรีกโบราณไม่ได้อยู่ในกรอบของ
รัฐประชาชาติ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2539, น. 303) และ
เมื่อสิ้นสุดยุคของสงครามเย็นและการล่มสลายของ
ระบอบสังคมนิยมประชาธิปไตย ประชาธิปไตยได้กลายเป็น
กระแสน้ำที่ถูกกล่าวอ้างความชอบธรรมในการปก
ครองมากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันประชาธิปไตยใน
ปัจจุบัน ประชาธิปไตยเป็นเพียง ประชาธิปไตยแบบมี
ส่วนร่วม (participatory democracy) และประชา

ธิปไตยแบบมีตัวแทน (representative democracy) ของพวกเสรีนิยมเท่านั้น เป็นเรื่องของการเลือกตั้ง การเลือกตัวแทน (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540 ข, น. 68) ความหมายของการเมืองแบบเก่าในลักษณะนี้เป็นความหมายแบบเก่า หรือมีความหมายเพียงแค่ว่า คือ ความคิดถึงการเมืองในลักษณะของการมีพรรคการเมืองหรือ การเลือกตั้ง ที่เป็นเพียงพิธีการพิธีกรรมสำหรับรักษาอำนาจและสถานภาพเดิม เป็นประชาธิปไตยของระบบทุนนิยมที่ครอบงำประชาชนด้วยลัทธิบริโภคนิยมแบบต่างๆ เท่านั้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540, น.12-13) ที่แม้แต่ตัวลัทธิการปกครองประชาธิปไตยเองยังถูกบริโภคนิยมในรูปแบบต่างๆ ด้วย

“ประชาธิปไตย” ถูกวางตลาดจัดจำหน่ายในบรรจุภัณฑ์ประเภทสินค้าสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร ฯลฯ ในสภาพตลาดเสรีที่ใครๆ ก็ซื้อหา “ประชาธิปไตย” ได้... “ประชาธิปไตย” ที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าหมุนเวียนผ่านมือใครต่อใครอย่างเสรีเข้าไปในสภาพแวดล้อมและการใช้ ทางสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ ฉะนั้นก็ย่อมประสบชะตากรรมไม่ต่างจากสินค้าชนิดอื่นในระบบทุนนิยมกล่าวคือเสื่อมถอยหมดความศักดิ์สิทธิ์สูญเสียประโยชน์ใช้สอยเฉพาะตัวของมันไป (เกษียร เตชะพีระ, 2537, น.13)

ในที่สุด ประชาธิปไตยได้กลายเป็นสิ่งเสพติดที่ถูกบรรเทาความเจ็บปวดของประชาชนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ก็เพราะถูกสร้างให้เป็นสำนึกที่ว่า ประชาธิปไตยเป็นของปวงชน เพื่อปวงชน และโดยปวงชน (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2539, น. 303) ทั้งๆ ที่คำกล่าวที่อ้างกันบ่อยๆ เป็นคำกล่าวของประธานาธิบดีลินคอล์นของสหรัฐที่ได้กล่าวไว้ ณ เมือง Gettysburg เมื่อ ปี ค.ศ. 1865 (พ.ศ. 2406) ซึ่งการกล่าวถึงประชาธิปไตยในความหมายนี้เกิดขึ้นหลังจาก สหรัฐได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญมาแล้ว ถึง 76 ปี และขณะที่กล่าวคำพูดนี้การเลือกตั้งในสหรัฐก็ยัง

ไม่ได้เป็นการเลือกตั้งแบบทั่วไปด้วย (อมร จันทรสมบูรณ์, 2537, น. 11)

ดังนั้น ลำพังแนวความคิด ทฤษฎี ภาคปฏิบัติ ความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยล้วนเป็นสิ่งที่ เป็นปัญหาที่ทำให้เกิดทั้งวิชาความรู้ สถาบัน องค์กร หน่วยงาน กฎเกณฑ์ต่างๆ ตามมามากมายในสังคมโลก ในสังคมไทยมีความพยายามที่จะกล่าวถึงประชาธิปไตยในลักษณะต่างๆ บางคนเห็นว่าเกิดขึ้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แต่บางคนกลับเห็นว่าเกิดขึ้นก่อนหน้านั้นแล้วกรณีการขึ้นดำรงตำแหน่งพระมหากษัตริย์ของไทยที่เรียกว่า “เอกราชนิกรสโมสรสมมติ”

ประชาธิปไตยสามารถเชื่อมโยงกับวาทกรรมอื่นๆ มากมาย เช่น กระบวนการทำให้เป็นตะวันตก (westernization) ที่เมื่อมีการรับรู้ การจัดการศึกษาภายใต้ระบบตะวันตก องค์กรความรู้ของโลกตะวันตก ดังนั้น ระบบการเมืองต้องเป็นแบบตะวันตกด้วยนั่นคือ ต้องปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย และเพื่อให้สภาพสอดคล้องกับการปกครองนี้ต้องมีความทันสมัย (modernization) มีการพัฒนาอุตสาหกรรม (industrialization) ประชาชนต้องได้รับการศึกษา มีความตื่นตัวทางการเมืองในการที่จะรวมตัวเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือพรรคการเมืองและต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงจะเป็นสภาพสังคมที่เหมาะสมกับประชาธิปไตย ในขณะที่เดียวกันสภาพเศรษฐกิจจะต้องเอื้ออำนวยต่อการปกครองนี้ด้วย นั่นคือ ระบบเศรษฐกิจเสรี ที่เอื้อต่อทุนนิยม (capitalism) ประชาธิปไตยไม่ใช่ระบบการเมืองลำพังเท่านั้น ยังต้องครอบคลุมเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม กระบวนการต่างๆ มากมาย ฯลฯ ดังนั้น เมื่อสังคมไทยเปิดรับคำ “ประชาธิปไตย” จึงไม่ใช่สิ่งที่จะลงตัวแน่นอน เพราะในโลกตะวันตกเองยังถกเถียงในเรื่องนี้กันอยู่ยาวนาน

การสร้างอนุสาวรีย์เพื่อให้เกิดการรำลึกถึง “ประชาธิปไตย” จึงก่อเกิดเป็นความคิดสำเร็จรูปได้ยาก เพราะ “ประชาธิปไตย” “อย่าง” ที่กล่าวถึงข้างต้นนั้นมีความคิด

การรับรู้และความเข้าใจที่หลากหลาย ในขณะเดียวกัน ก็เป็นปัญหาในตัวเอง (Problematic) ด้วย “ประชาธิปไตย” สำหรับบางคนไม่ใช่แค่เพียงรูปแบบการปกครอง ไม่ใช่เพียงแบบแผนทางเศรษฐกิจ แต่เป็นทัศนคติ ค่านิยม ระบบวัฒนธรรมที่ครอบคลุมได้ในหลายเรื่อง ซึ่งบางครั้งในยามปกติเราอาจจะไม่นึกถึงประชาธิปไตยมากมายเท่าไร เช่น ในภาวะปกติเรามักจะไม่รู้สึกตั้งคำถามกับ “สังคมประชาธิปไตย” ที่เป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการผูกขาดทางเศรษฐกิจ การผลิต การค้า การศึกษา การสื่อสาร การโฆษณา สถาบันหรือหน่วยงานราชการ ฯลฯ ที่เรารู้สึกขัดแย้งโดยปราศจากซึ่งทางเลือก ต่อเมื่อมีภาวะที่เรา รู้สึกถึงการที่ต้องเผชิญกับอำนาจรัฐ หรือรัฐบาลที่ไม่มีความชอบธรรมมีลักษณะโน้มเอียงในทางใช้อำนาจ กระแสของความรู้สึกเกี่ยวกับประชาธิปไตยกลับมีการกล่าวขานหรือเรียกร้องขึ้น

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในภาวะปกติอาจจะชักนำให้ผู้คนนึกถึงประชาธิปไตยได้ยาก แต่ในช่วงภาวะวิกฤติที่เกิดการเผชิญหน้าระหว่างรัฐ กับประชาชน อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยอาจกระตุ้นความคิดในเรื่องประชาธิปไตย ได้มากกว่า เช่น กรณี 14 ตุลาคม 2516 หรือเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 มีการใช้พื้นที่อนุสาวรีย์เป็นพื้นที่แสดงความต้องการในทางประชาธิปไตย ทำให้อนุสาวรีย์นี้มีความหมายมากขึ้นกว่าปกติ

คำ “ประชาธิปไตย” ที่พวงท้ายชื่อของอนุสาวรีย์นี้ ในสังคมไทยยังมีความหมายหลากหลายไปได้หลายประการตามที่ได้กล่าวข้างต้น งานศึกษาเมื่อ 14 ปีที่แล้วยังเชื่อว่า “ความหมายของประชาธิปไตยที่ใช้อยู่ตลอด 50 ปี มิได้มีเพียงความหมายเดียว” (ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ กนก วงษ์ตระหง่าน, 2526, น. 285) และเพราะความหมายของคำที่มีความหมายหลากหลายนี้ นี้เองที่ทำให้อนุสาวรีย์นี้มีความหมายที่แตกต่างไปจากอนุสาวรีย์อื่นๆ ตามมาในหลายลักษณะ โดยเฉพาะสามารถสร้างความเชื่อมโยงกับความเป็นประชาธิปไตย

ให้เกิดขึ้นได้ภายใต้ชื่อนี้ ส่วนประชาธิปไตยในความหมายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยนั้นมื่อะไรบ้างในที่นี้จะขอจัดกลุ่มความหมายของประชาธิปไตยว่ามีหรือนิยามหรือให้ความหมายในลักษณะที่แตกต่างกันอยู่ 3 ประการ คือความหมายที่เกิดจากความหมายของคำที่ตรงข้ามหรือเทียบเคียง ความหมายที่เกิดจากหลักการตะวันตก และความหมายที่เกิดจากลักษณะเฉพาะในสังคมไทย

2.1 ความหมายที่เกิดจากคำตรงข้ามหรือเทียบเคียง

ความหมายของประชาธิปไตยในลักษณะแรกคือ การมีความหมายที่เกิดขึ้นจากการนิยามความหมายของคำที่ตรงข้ามกัน เช่น ประชาธิปไตยมีความหมายก็ต่อเมื่อมีลักษณะที่ไม่เหมือนระบอบประชาธิปไตย ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือระบอบสังคมนิยม หรือในลักษณะเดียวกันความหมายของประชาธิปไตยก็เกิดจากการเทียบเคียงกับคำ ราชาธิปไตย สมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือสังคมนิยมด้วยเช่นกันว่า มีความคล้ายคลึงกันในส่วนใดบ้าง การที่ “ประชาธิปไตย” เข้ามาสู่สังคมไทยได้ กระแทกกับคำบางคำ (เช่น “ประชาธิปไตย” กับ “ศักดินา”) หรือประกบคู่กับคำอื่น (เช่น Demokratie Kerakjatan ในภาษาอินโดนีเซีย) ทำให้ “ประชาธิปไตย” แตกสลายออกเป็นคำล่องลอย (คำว่า “ประชาธิปไตย”), ความหลากหลาย (แนวคิดต่างๆ เรื่องประชาธิปไตย), และของทดแทน (สิ่งต่างๆ ที่ถูกเรียกว่า “ประชาธิปไตย”) (เกษียร เตชะพีระ, 2537, น. 9) จึงก่อความหมายขึ้นมาเอง

ในยุคเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตยไทยนั้น หนึ่งในคณะราษฎรคนสำคัญได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินการไว้อย่างชัดเจนว่า ระบอบใหม่ที่คณะราษฎรต้องการ คือ

เปลี่ยนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีศัพท์สมัยใหม่ว่า “ปฏิวัติ” หรือ “อภิวัฒน์” เพื่อถ่ายทอดคำฝรั่งเศส อังกฤษ REVOLUTION ดังนั้น

เราจึงใช้ศัพท์ธรรมดาค่าว่า “เปลี่ยนการปกครองของ กษัตริย์เหนือกฎหมายมาเป็นการปกครองที่มีกษัตริย์ ที่อยู่ใต้กฎหมาย” (ปริดี พนมยงค์, 2514, น.212) ความคิดเบื้องต้นนั้นยังไม่มี การเรียกชื่อระบอบ ใหม่ว่าประชาธิปไตย เพียงแต่ต้องการที่จะจำกัดอำนาจ กษัตริย์ให้อยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายเท่านั้น ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงตระหนักในเรื่องนี้เป็น อย่างดี ตามหัตถเลขาคณะราษฎรเชิญให้พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ใต้พระธรรมนูญ พระองค์ทรงมีพระราช หัตถเลขาตอบว่าทรงยอมรับเป็นพระเจ้าแผ่นดินตาม พระธรรมนูญ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2533, น. 93)

ในเรื่องของประมุขของประเทศภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นได้มีการถกเถียงกันในคณะราษฎร ว่าจะปกครองประชาธิปไตยแบบมีพระเจ้าแผ่นดินได้ กฎหมายแบบอังกฤษหรือจะประกาศเป็นสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยมีประธานาธิบดีเป็นประมุขแบบสหรัฐ ในที่สุด หนึ่งในคณะราษฎรกล่าวถึงการตัดสินใจในครั้ง นั้นว่า

(การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีพระเจ้าแผ่นดินใต้กฎหมาย-ผู้เขียน) เป็นสิ่งที่สมควรกระทำ เพราะที่บ้านเมืองเรานี้ผู้คนยังไม่รู้จะเข้าใจในเรื่อง ประชาธิปไตยและยังไม่รู้จักเคารพนับถือบุคคลผู้ใดที่มีอุดมคติประชาธิปไตยในบัดนั้นมากนักเพียงพอ ถ้าหากว่าเราขึ้นแต่งตั้งพวกเราเป็นใหญ่ขึ้นเป็น ประธานาธิบดีผู้คนทั้งหลายไม่รู้จักและนับถือก็จะเกิดการยุ่งยากในภายหน้าอาจจะถึงรบราฆ่าฟันนองเลือดกันขึ้นได้...ฉะนั้นเราจึงเห็นสมควรที่จะใช้แบบ...ที่จะขอให้พระมหากษัตริย์ซึ่งบุคคลเคารพยำเกรงอยู่แล้วนั้นเป็นประธานในบ้านเมืองให้เรา เมื่อผู้คนทั้งหลายเคารพนับถืออยู่แล้วจะทำการสิ่งใดล่วงเกินก็ย่อมเกรงใจ บ้านเมืองก็จะรักษาอำนาจ ความเรียบร้อยเข้าไว้ได้ (จรัส สุขุมวัฒน์, 2491, น. 130)

ในเรื่องของประมุขประเทศนี้ได้ทำให้คณะราษฎร กล่าวถึงความหมายของประชาธิปไตยไว้ในจดหมายที่ส่ง ถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ในกรณีที่พระองค์ไม่ ทรงยอมรับข้อเสนอว่า “ก็เป็นการจำเป็นที่ประเทศจะต้อง มีการปกครองอย่างแบบประชาธิปไตย กล่าวคือประมุข ของประเทศจะเป็นบุคคลสามัญ” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2535, น.17) ประชาธิปไตยในที่นี้จึงหมายถึง การปกครอง ที่ประมุขของประเทศเป็นคนสามัญและรูปแบบการ ปกครองที่คณะราษฎรต้องการ คือ ระบอบกษัตริย์ภายใต้กฎหมายเท่านั้น

ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติได้ทำให้ปราศจากองค์พระประมุขที่ประทับเป็น ประมุขของประเทศ ทำให้เป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญ ของการเมืองไทย นั่นคือ กระบวนการเมืองต้องดำเนิน ไปโดยปราศจากประมุขตามระบอบรัฐธรรมนูญเป็น กระบวนการแข่งขันต่อสู้ซึ่งนอกจากจำเป็นต้องมีกฎ เกณฑ์หรือกติกาแล้วยังต้องอาศัย “ผู้ตัดสิน” ด้วย ยิ่ง ปราศจากฐานของ “มติมหาชน” องค์ประกอบนี้ยิ่งมี ความสำคัญเป็นทวีคูณเกิดการแตกแยกช่วงชิงฐาน อำนาจกันในผู้นำฝ่ายทหารของคณะราษฎรและเมื่อ การปราบกบฏ พ.ศ. 2476 ก็ส่งเสริมให้ทหารหนุ่มขึ้นสู่อำนาจ (เสน่ห์ จามริก, 2540, น. 138-139)

จะเห็นว่าความหมายของ “ประชาธิปไตย” ในยุค ต้นนั้นมีความหมายเกี่ยวข้องกับเรื่องของประมุขของ ประเทศเป็นสำคัญ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้คำว่า “ประชาธิปไตย” ในความหมาย “republic” (เกษียร เตชะพีระ, 2537, น.12 อ้าง จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, จดหมายเหตุรายวันของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ร.ศ. 113, 2524 น. 7) และดิกชันนารีภาษาอังกฤษแปล เป็นไทย ร.ศ. 120 ของหลวงรัตนัญญัติ (สงบ) แปลไว้ที่ หน้า 404 ว่า “ซึ่งไม่มีพระเจ้าแผ่นดิน มีแต่ผู้ซึ่งราษฎร เลือกลงให้บังคับบัญชาบ้านเมือง (เกษียร เตชะพีระ,

2537, น. 12 อ้างจาก หลวงรัตนัญปติ (สงบ), 2444, น. 404)

คำประชาธิปไตยในขณะนั้นออกจะมีความหมายกำกวม ก่อน พ.ศ. 2475 “ประชาธิปไตย” หมายถึง เก๊กเหม็ง (สาธารณรัฐ) นั้นหมายถึง การจัดสถาบันกษัตริย์ออกไปจากกระบวนการปกครอง ฉะนั้นหลัง พ.ศ. 2475 หมู่นักคิดและราษฎรจึงเรียก “ราชาธิปไตย” ภายใต้รัฐธรรมนูญเพื่อเลี่ยงความรุนแรงของประชาธิปไตย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538 น.116) ความหมายของประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในช่วงแรกจึงให้ความสำคัญกับประมุขประเทศเป็นหลักและเหตุผลของการเลือกประมุขในแบบใดแบบหนึ่งก็เพื่อการพัฒนาของประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามในภายหลังเมื่อขาดองค์ประมุขในการตัดสินใจก็เป็นสิ่งที่สร้างเงื่อนไขให้ประชาธิปไตยเอื้อต่อการผูกขาดของฝ่ายกำลังในเวลาต่อมา ยุคเริ่มต้นประชาธิปไตยจึงมีความหมายเทียบเคียงหรือที่ให้ความสำคัญกับประมุขเป็นสำคัญ ต่อมาความหมายของประชาธิปไตยได้ถูกนิยามโดยการเปรียบเทียบกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งมีคำอธิบายที่หลากหลายไม่แพ้ประชาธิปไตยเช่นกัน

ความคิดเกี่ยวกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นในความเป็นจริงเกิดขึ้นในสังคมไทยเมื่อไม่นานมานี้เอง ระบอบนี้เคยถูกหนังสือพิมพ์เรียกว่า “ระบอบเจ้า” ที่ในความจริงแล้วมีขุนนางสามัญชนเป็นฐานะของระบอบอยู่ไม่น้อย แต่เพราะความคับแค้นของระบบซึ่งไม่ขยายฐานอำนาจของตนออกไปให้กว้างขวางในสังคม ระบอบนี้จึงถูกมองว่าเป็น “ระบอบเจ้า” และด้วยอำนาจแห่งภาษาเท่ากับถูกสาปให้เป็นระบอบที่ไร้ฐานที่เป็นไปได้ (viable) (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538 น. 128) และถ้านับทศวรรษ พ.ศ. 2440 เป็นยุคเริ่มต้น (เมื่อรัฐบาลปราบกบฏไพร่ได้หมด) อายุของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสังคมไทยจะมีอายุน้อยที่สุดในโลก คือ มีอายุเพียง 30 ปีเศษ เท่านั้น (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538 น. 134) ความล้มเหลวของการปฏิรูปของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ

นั้นเกิดจากความล้มเหลวในการปฏิรูประบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยราบรื่นมากกว่า ทรงล้มเหลวที่จะนำระบอบประชาธิปไตยมาสู่ประเทศไทยอย่างราบรื่น (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538 น. 134-435) และการปฏิรูปการปกครองในสมัยที่ 5 นั้นก็เป็น การปฏิรูปสู่การเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิ (Absolutist State) มากกว่ารัฐประชาชาติ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2530, น. 75)

แม้รัฐไทยจะดำเนินการปกครองโดยใช้การปกครองรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่เป็นการปกครองที่มีหลักของประชาธิปไตยเจือปนอยู่นั่นคือ หลักการ “เอกราชนิกรสโมสรรวมมติ” ที่ได้รับการตีความโดยหม่อมเจ้าวรรณไวทยากรและนักคิดคนอื่น ๆ ว่าเท่ากับระบอบประชาธิปไตย ที่มีความเห็นวาระบอบประชาธิปไตยมีมาช้านานหรืออย่างน้อยก็มีแนวโน้มและมีการเตรียมการมาอย่างช้านานโดยองค์พระมหากษัตริย์ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2533, น. 49) เป็นแนวคิดที่อธิบายฐานะอันชอบธรรมของระบอบกษัตริย์ว่ามีความสำคัญและความเป็นมาอันยาวนาน เป็นแหล่งสะสมความรู้ทางวัฒนธรรม สำนักคิดประเพณีเกิดขึ้นเมื่อต้นพุทธศตวรรษ 25 - พ.ศ. 2475 ที่เรียกว่าสำนักประเพณี (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2533, น. 45) ซึ่งต่างจากสำนักคิดตะวันตกที่อธิบายว่าก่อนหน้า พ.ศ. 2475 นั้นลักษณะการเมืองการปกครองไทยไม่มีสิ่งใดที่อาจเรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตยอยู่ในสังคมการเมืองไทย (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2533, น. 56) แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงมีพระราชหัตถเลขาเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2469 ทรงปรารภถึงรายละเอียดเกี่ยวกับความคิดเรื่องเอกราชนิกรสโมสรรวมมติว่า

ตามที่ท่านทราบดีอยู่แล้วว่า พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจเด็ดขาดในทุกสิ่งทุกอย่าง หลักการข้อนี้เป็นสิ่งที่ดีมากและเหมาะแก่ประเทศนี้อย่างยิ่งตราบเท่าที่เรามีพระมหากษัตริย์ที่ดี ถ้าพระมหากษัตริย์เป็นเอกราชนิกรสโมสรรวมมติจริงก็

เป็นที่หวังได้ว่าพระองค์จะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีพอประมาณ เป็นแต่ความคิดเรื่องเอนกชนนิกรสโมสรรสมมตินี้ แท้ที่จริงเป็นแต่ในทฤษฎีเท่านั้นตามความจริงแล้ว กษัตริย์สยามครองราชย์โดยการสืบสันตติวงศ์ซึ่งก็มีผู้ให้เลือกที่จำกัดมาก (เฉลิมเกียรติ ผิวฉวล, 2535, น.23) แต่การสืบราชสมบัติของพระมหากษัตริย์นี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการปรับตัวให้เป็นสถาบันที่ไม่ยึดติดกับบุคคลของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั่นเอง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538, น.129)

การพยายามอธิบายความหมายของประชาธิปไตยจึงมีคำอธิบายในสองลักษณะ คือ ความหมายตรงข้ามกับระบอบราชาธิปไตยแต่มีประมุขเป็นสามัญชน กับ ความหมายในอีกลักษณะหนึ่งคือ การอธิบายโดยเทียบเคียงกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยอ้างว่าคล้ายคลึงกันกับหลักการเอนกชนนิกรสโมสรรสมมติที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เองทรงมีพระราชปรารภว่าไม่ใช่หลักการที่แท้จริงเท่าการสืบราชสันตติวงศ์กลายเป็นการกล่าวอ้างหรือพยายามอธิบายมากกว่า

ในเวลาต่อมาเมื่อกระแสประชาธิปไตยตะวันตกพัฒนาการออกเป็นสองแนวทางระหว่างทางเสรีนิยมและสังคมนิยม สหรัฐเป็นประเทศที่มีบทบาทในการทำให้ประชาธิปไตยแพร่หลาย ประธานาธิบดีวูดโรว์ วิลสัน แม้จะยอมรับว่าประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ปฏิบัติได้ยากที่สุด แต่ได้ประกาศเมื่อตอนนำสหรัฐเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 1 ว่า วัตถุประสงค์ในการทำสงครามครั้งนี้ 1 ของท่านก็เพื่อให้โลกนี้เป็นที่ปลอดภัยสำหรับประชาธิปไตย คำประกาศนี้ได้มีผลทำให้ประเทศแพ้สงครามโลกครั้งที่ 1 คือ เยอรมัน ออสเตรีย และตุรกี รับผิดชอบการปกครองตนจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นประชาธิปไตยทันทีที่สงครามสงบลง ประเทศต่างๆ ในยุโรปตะวันออกที่ได้รับเอกราชเมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 1 ต่างก็นำเอารูปการปกครองประชาธิปไตยมาใช้ในประเทศตนทั้งสิ้น

(กมล ทองธรรมชาติ, 2519, น. 263) และเมื่อถูกพวกคอมมิวนิสต์ก่อความสับสนเกี่ยวกับความหมายของประชาธิปไตย สหรัฐจึงเรียกประชาธิปไตยของตนเสียใหม่ว่า "เสรีประชาธิปไตย" (กมล ทองธรรมชาติ, 2519, น. 265)

ความคิดเสรีนิยมประชาธิปไตยในสังคมไทยที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศสหรัฐน่าจะเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการใช้ความช่วยเหลือทางด้านทหารในทศวรรษ 2490 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในวันที่ 25 มิถุนายน 2493 รัฐบาลคอมมิวนิสต์แห่งเกาหลีเหนือได้ประกาศสงครามกับสาธารณรัฐเกาหลีใต้พร้อมกับส่งกำลังทหารเข้าสู่เกาหลีใต้ องค์การสหประชาชาติได้เข้าช่วยเหลือและเรียกร้องชาติสมาชิก เมื่อมีการนำมติเข้าสู่การพิจารณาเมื่อ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2493 และได้รับการสนับสนุนจากรัฐสภาเมื่อ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2493 สหรัฐได้ประกาศว่า

สหรัฐอเมริกาทริยัมเฟ่นส่งอาวุธให้แก่ไทยแล้วโดยถือว่าไทยเป็นประเทศหนึ่งในการช่วยเหลือทางทหารซึ่งสภาได้อนุมัติแล้วและการเจรจาเพื่อกำหนดข้อตกลงระหว่างสองประเทศจะดำเนินการที่กรุงเทพฯ ในเวลาต่อไป ไม่ช้าต่อมาวันที่ 17 ตุลาคม 2493 ความตกลงว่าด้วยความช่วยเหลือทางการทหารระหว่างรัฐบาลแห่งประเทศไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ก็ได้ลงชื่อกันที่กรุงเทพฯ วันที่ 30 กรกฎาคม 2493 กระทรวงกลาโหมก็ประกาศรับสมัครทหารอาสาไปช่วยสหประชาชาติ (ฉันทิชัย กระแสสินธุ์, สิทธิศาสนนันท์ และ ไชย เอี่ยมกระสินธุ์, 2496, น. 232) หลังจากนั้นเป็นต้นมาสหรัฐได้เข้ามาช่วยเหลือทางการทหารแก่ประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่รัฐบาลไทยสามารถใช้ความกลัวของสหรัฐเพื่อผลประโยชน์ของประเทศไทยโดยใช้วิธีว่ามีแผนการคอมมิวนิสต์ที่จะโค่นรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ทำการปราบปรามคอมมิวนิสต์ฆ่าชาวจีนและมีการออกพระราช

บัญญัติต่อต้านคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2495 (ทักษ์ เกลิมเตียรณ, 2526, น. 311) เหตุอีกประการหนึ่งเกิดจากการที่ฐานะทางการเมืองของจอมพล ป. ไม่มีความมั่นคงที่ต้องแข่งขันกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ทำให้ต้องหันไปพึ่งพาสหรัฐ (ทักษ์ เกลิมเตียรณ, 2526, น. 309) เงื่อนไขการต่อสู้ทางอุดมการณ์ระหว่างเสรีนิยมและสังคมนิยมดำเนินไปภายใต้การสนับสนุนของสหรัฐต่อประเทศไทยโดยเน้นความช่วยเหลือทางการทหารเป็นสำคัญ นิยามประชาธิปไตยมีแนวทางการตามแบบสหรัฐ ตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นชัดในเรื่องนี้คือคำแถลงนโยบายของรัฐบาลจะพบว่า จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. ในช่วงเวลาต่างๆ ปรากฏว่า คำแถลงนโยบายเมื่อ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2492 ระบุว่า “จะรักษาระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” ส่วนคำแถลงนโยบายเมื่อ วันที่ 11 พ.ศ. 2494 ได้ระบุอีกว่า “รัฐบาลนี้จะส่งเสริมมิตรอันมั่นคงกับนานาประเทศและปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ เชิดชูอุดมคติของสหประชาชาติและยึดมั่นอยู่ในฝ่ายเสรีประชาธิปไตย” และคำ “เสรีประชาธิปไตย” ก็ได้ปรากฏอีกครั้งในคำแถลงนโยบาย 3 เมษายน พ.ศ. 2495 (กจช.[2] สร. 0201.10/8.8)

จากข้อความที่ปรากฏนี้พบว่ามีความเฉพาะเจาะจงของความหมายของระบอบประชาธิปไตยว่าเป็นเสรีนิยม ไม่ใช่สังคมนิยม ความหมายของประชาธิปไตยในช่วงนี้จึงถูกนิยามโดยใช้ความตรงข้ามกับสังคมนิยมเป็นหลัก ภายหลังการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพลสฤษดิ์ ความหมายของประชาธิปไตยที่นิยามโดยใช้ลักษณะตรงข้ามเป็นตัวเปรียบเทียบลักษณะนี้ยิ่งมีความเข้มข้นมากขึ้นจากคำปราศรัยของจอมพลสฤษดิ์ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2502 เนื่องในวันชาติที่ได้กล่าวถึงภารกิจของแผนการปฏิวัติว่า แผนการปฏิวัติขั้นต่อไปคือการกวาดล้างสิ่งซึ่งเป็นภัยต่อชาติเสมือนทำการปิดกวาดชำระล้างสิ่งโสโครกโรคร้ายในบ้านของเรา

ภัยอันใหญ่หลวงคือคอมมิวนิสต์จำจะต้องขจัดภัยเหล่านี้ให้จงได้และถ้ามิได้อาศัยอำนาจปฏิวัติยากที่จะทำให้สำเร็จได้ด้วยวิธีอื่น ข้าพเจ้าจำต้องอาศัยอำนาจปฏิวัติสังจับคอมมิวนิสต์ ซึ่งตำรวจมีร่องรอยรู้เห็นอยู่แล้วว่าผู้ใดเป็นผู้แทนดำเนินการ... ด้วยเหตุนี้บทบัญญัติในธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรจึงได้เหลืออำนาจปฏิวัติไว้ใน มาตรา 17 สำหรับงานกวาดล้างทำความสะอาดในบ้าน (กจช. มท. 001.01.28.14/13)

ประชาธิปไตยที่ตรงข้ามกับความเป็นสังคมนิยมได้ถูกให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง ความหมายในลักษณะแรกของประชาธิปไตยในสังคมไทยจึงเกิดจากการอธิบายความหมายของสิ่งที่ตรงข้าม เช่น ตรงข้ามจากระบอบกษัตริย์เหนือกฎหมายที่เป็นอยู่ หรือตรงข้ามกับระบอบสังคมนิยม หรือมีความหมายเกิดจากเทียบเคียง กับความหมายของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่อ้างว่ามีความเป็นประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง โดยหลักเอนกชนนิกรสโมสรสมมติ

2.2 ความหมายที่เกิดจากหลักการตะวันตก

ความหมายของประชาธิปไตยในสังคมไทยในลักษณะที่สองคือ ความหมายที่เกิดจากการนิยามตามหลักการตะวันตก เช่น การจะเป็นประชาธิปไตยได้นั้นจะต้องมีรัฐธรรมนูญ ประชาชนมีการศึกษา มีการเลือกตั้งและเกิดชนชั้นกลางในสังคม ด้วยการตั้งมาตรฐานของแนวทางการดำเนินสู่ความเป็นประชาธิปไตยตามแบบตะวันตกเป็นหลักแล้วพิจารณาว่าสังคมไทยเป็นไปตามหลักเกณฑ์ต่างๆ นั้นหรือไม่ ถ้าไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์นั้น แสดงว่าไม่มีความเป็นประชาธิปไตยตามหลักเกณฑ์ตะวันตกนั่นเอง ซึ่งหลักการใหญ่ๆ ที่ได้รับการพิจารณาเป็นสำคัญของต้นแบบการเป็นประชาธิปไตยเหล่านี้มีดังนี้

ประชาธิปไตยกับการมีรัฐธรรมนูญ การปกครองรูป

แบบใหม่ที่คณะราษฎรสถาปนาในสยามไทยหาได้เรียก
ระบอบประชาธิปไตยในแบบที่เข้าใจปัจจุบันไม่ ตลอด
ช่วง 60 ปี ความหมายได้แปรเปลี่ยนมาตลอดช่วงเวลา
ในยุคเริ่มต้นเพื่อแผ้วถางสู่ความหมาย “ประชาธิปไตย”
ต้องต่อสู้ช่วงชิง แทนที่ บดบัง กับความหมายอื่นๆ โดยเฉพาะ
“รัฐธรรมนูญ” จนสามารถสร้างตัวตนของความ
หมายของตนขึ้นอย่างแยกขาดจากระบอบรัฐธรรมนูญ
และหลังจากนั้นภายในความหมายของตนเองนั้นได้
แปรผันไปในลักษณะต่างๆ ตามมาอีก โดยมีชื่อเรียกที่
เฉพาะมากขึ้น เช่น ประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์
เป็นประมุข ระบอบประชาธิปไตยแบบไทย ระบอบประชา
ธิปไตยครึ่งใบ เป็นต้น ความหมายของ “ประชาธิปไตย”
ในยุคที่ต้องต่อสู้และสร้างความหมายของตนเองและผัน
แปรไปต่างๆ นี้มีผลต่อการเข้าใจอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
ไปพร้อมกันด้วย

คงมีความเข้าใจร่วมกันแล้วว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญ
ถือเป็นหลักสำคัญในการปกครองประเทศ รัฐธรรมนูญ
ฉบับชั่วคราวถูกประกาศใช้ทันทีภายหลังการเปลี่ยนแปลง
การปกครองเพียง 3 วัน (27 มิถุนายน 2475) ยุคเริ่มต้น
ของประชาธิปไตยไทยจึงเริ่มจากรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ
ความหมายของรัฐธรรมนูญดูเหมือนว่า จะแทนที่สม
บูรณาณสิทธิราชย์ได้ดีกว่าคำประชาธิปไตย และภาย
ใต้สภาวะการณ่นั้น คณะราษฎรผู้ดีวยังมิใช่การปกครอง
ในรูปแบบของประชาธิปไตยสมบูรณ์แบบตะวันตก จึง
เรียกการปกครองขณะนั้นว่า ระบอบรัฐธรรมนูญ แต่
ความหมายของคำสองคำนี้ยังคงไหลเวียนอยู่ในสังคม
ไทยยุคเริ่มต้นอย่างปะปนกัน โดยไม่อาจแยกความหมาย
อย่างเด็ดขาดได้ บางครั้งใช้แทนกัน บางครั้งช่วงชิงการ
ครอบงำความหมายซึ่งกันและกัน แต่ความหมายของ
คำ รัฐธรรมนูญ จะจะได้เปรียบคำ ประชาธิปไตย อยู่มาก
เนื่องจากมีความเป็นรูปธรรม และถูกสถาปนาความ
ศักดิ์สิทธิ์ขึ้น

คณะราษฎรต้องสร้างสัญลักษณ์ของระบอบการ

ปกครองใหม่ขึ้นโดยทำเป็นพาน มีรูปจำลองสมุดข่อยที่
เขียนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญวางอยู่บนพาน มีการ
แห่แห่นรูปจำลองรัฐธรรมนูญไปตามจังหวัดต่างๆ และ
มีเจ้าหน้าที่อธิบายหลักการปกครองแบบใหม่ให้ประชาชน
ฟัง การทำให้สัญลักษณ์ของระบอบใหม่ (รัฐธรรมนูญ)
มีความศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นการทดแทนความศักดิ์สิทธิ์
และความสูงสุดของผู้ปกครองในระบอบเก่า (ชัยอนันต์
สมทุวณิช และกนก วงษ์ตระหง่าน, 2526, น. 22-23 และ
น.29)

แต่กลับมีความคิดเห็นในอีกทางหนึ่งว่าการล้ม
อำนาจพระมหากษัตริย์ที่ปกครองเป็นพ่อเมืองลงไปแล้ว
กลับไม่มีอะไรใหม่ที่ดีกว่ามาแทน ผู้ก่อการต้องประสบกับ
ปัญหาที่คนไทยผู้เคยชินต่อลัทธิพ่อเมืองยังไม่มี ความ
พร้อม เช่น มีคนเข้าไปนั่งในบ้านคนอื่นโดยอ้างว่ามีสิทธิ
เสมอภาคเท่ากัน หรือคนโดยมากคิดว่ารัฐธรรมนูญ
ปกครองแผ่นดินที่ออกมาใช้เป็นลูกพระยาพหลฯ (เสนีย์
ปราโมช, 2517, น.131)

อย่างไรก็ตาม การทำความศักดิ์สิทธิ์ให้กับรัฐ
ธรรมนูญนั้นมีรูปธรรมแสดงปรากฏ เช่น การเล่าถึงการ
นำรัฐธรรมนูญจำลองไปยังจังหวัดต่างๆ ที่สะท้อนความ
ศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญ ดังนี้

รัฐบาลทำรัฐธรรมนูญจำลองเหมือนตัวจริงเป็นสมุด
ข่อยใส่พานแว่นฟ้าจำนวนเท่าจำนวนจังหวัดให้
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนำไปประดิษฐานที่ศาลา
กลางจังหวัดของตน วันหนึ่งผมไปรับเพื่อนที่สถานี
สุราษฎร์ซึ่งจะเดินทางมาโดยรถด่วน เห็นข้าราชการ
แต่งเครื่องเต็มยศยืนเข้าแถวอยู่บนชานชาลา นาย
มงคล รัตนวิจิตร ส.ส.นครศรีธรรมราช ประคอง
พานรัฐธรรมนูญลงจากรถไฟ กลดกางขึ้นทันที นาย
มงคลอุ้มพานรัฐธรรมนูญเดินตรวจพล ข้าราชการมี
คนทางกลดไปตลอดแถว ดูรัฐธรรมนูญกลางกลด
แล้วเหมือนจริงๆ พระเจ้าแผ่นดิน สมกับ “พระมหา
กษัตริย์รัฐธรรมนูญ” รถด่วนต้องหยุดกินเวลาหลาย

นาที่ แสดงว่ารัฐธรรมนูญใหญ่มากเพราะตามธรรมดา
รตดวงสมัยนั้นจะไม่รอใครเป็นอันขาด ผมได้เห็น
กับตาวารตดวงต้องรอรัฐธรรมนูญ (ประเสริฐ ทรัพย์
สุนทร, 2527, น.39)

ความคิดในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญฉบับ
วันที่ 10 ธันวาคม 2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ
ทรงเห็นพ้องด้วยเช่นกัน ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
พระราชดำริที่พระองค์เตรียมไว้กล่าวในวันพระราชทาน
รัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้เห็นพระราชปราชญ์ของรัฐธรรมนูญ
ฉบับนี้ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญ และยังให้โหร
หลวงหาฤกษ์ยามวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ
วันที่ 10 ธันวาคม 2475 เพราะทรงเห็นว่ารัฐธรรมนูญเป็น
ของศักดิ์สิทธิ์และเป็นของที่ควรจะขลัง จึงทรงแนะนำให้
เขียนไว้ในสมุดไทย (สุพจน์ ด่านตระกูล, 2535, น. 296)

กระบวนการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับรัฐธรรมนูญ
เกิดขึ้นตั้งแต่การทำสัญลักษณ์รัฐธรรมนูญจัดส่วนให้
จังหวัดต่างๆ จัดงานเฉลิมฉลองรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้
จากกรณีกบฏบวรเดช ได้มีส่วนในการสร้างเสริมความ
ศักดิ์สิทธิ์ให้แก่อนุสาวรีย์นี้มากขึ้นด้วย เพราะหลังเหตุการณ์
รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษา
รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476⁽⁵⁾ เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน
2476 และสร้างอนุสาวรีย์ที่ให้ชื่อว่า “อนุสาวรีย์พิทักษ์
รัฐธรรมนูญ” คณะผู้ก่อการและรัฐบาลขณะนั้นได้ให้
ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญอย่างมาก แม้จะเกิดวิกฤติ-
การณ์ทางการเมืองก็ยังคงยึดมั่นรัฐธรรมนูญ

แม้จะมีการรัฐประหารถึง 4 ครั้ง ระหว่าง พ.ศ. 2476
-2500 แต่คณะรัฐประหารก็มีได้ล้มล้างรัฐธรรมนูญแต่
อย่างไร อย่างมากที่สุดก็เพียงได้ทำการแก้ไขเพิ่มเติม
รัฐธรรมนูญเท่านั้น และรัฐธรรมนูญฉบับแรก (พ.ศ. 2475)
ได้ใช้เป็นหลักในการปกครองอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาถึง
25 ปี (2475-2501) (ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ กนก
วงศ์ตระหง่าน, 2526, น.30)

ในช่วงแรกดูเหมือนความหมายของประชาธิปไตย

จะถูกช่วงชิงการนำโดยระบอบรัฐธรรมนูญ แม้แต่ในคำ
แถลงนโยบายของรัฐบาลชุดแรก คือ พระยามโนปกรณ
นิติธาดาที่ไม่ได้กล่าวถึง “ประชาธิปไตย” ทั้งๆ ที่เป็น
รัฐบาลที่เพิ่งจะเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบ
ประชาธิปไตย

แต่คำว่า “ประชาธิปไตย” เพิ่งจะเริ่มปรากฏใน
คำแถลงนโยบายของรัฐบาลชุดที่ 5 ของพระยาพหล
พลพยุหเสนา (16 ธันวาคม พ.ศ. 2476 - 21 กันยายน
พ.ศ. 2477) ว่า “...รัฐบาลนี้จะได้อาวุธทางที่ดีซึ่งจะนำ
ไปให้ถึงจุดที่หมายที่พลเมืองรู้จักการปกครองตามแบบ
ประชาธิปไตยให้ได้มีความเป็นอยู่เหมาะสมแก่สมัย
รัฐธรรมนูญ” (สมเกียรติ วันทะนะ, 2536, น.109)

(5) รายละเอียดของพระราชบัญญัติมาตรา 3 ผู้ใดกระทำการด้วย
ประการใดๆ เป็นปฏิปักษ์ต่อหรือเพื่อให้ประชาชนเสื่อมความนิยม
หรือหวาดหวั่นต่อการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรสยาม
แม้การกระทำดังกล่าวมาแล้วจะเป็นเพียงการคบคิดหรือ
ทำความตกลง หรือจะเตรียมการก็ตาม ท่านว่าผู้นั้นมีความผิด ต้อง
ระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงยี่สิบปี หรือปรับตั้งแต่ 500 บาท จน
ถึง 5,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และมาตรา 6 ยังระบุว่าอาจจะ
มีการเพิกถอนคำสั่งได้เมื่อยอมรับรองว่า 1. จะไม่เป็นปฏิปักษ์กับ
ระบอบรัฐธรรมนูญ 2. จะเผยแพร่สนับสนุนด้วยความบริสุทธิ์ใจซึ่ง
การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ จะเห็นว่าในพระราชบัญญัตินี้เรียก
ระบอบการปกครองขณะนั้นว่าระบอบรัฐธรรมนูญ (ไม่ใช่ระบอบ
ประชาธิปไตย) และมีเจตนารมณ์ในการปกป้องรัฐธรรมนูญ (ราย
ละเอียดการตั้งกรรมการ, รายงานการประชุมสภาฯ เกี่ยวกับเรื่อง
นี้ โปรดดู ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 14 ตุลาคม : คณะราษฎร กับ กบฏ
บวรเดช, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2517, น.106-124 แต่
พระราชบัญญัติฉบับนี้ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของรัฐบาลที่ไม่ยุติธรรม
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวพาดพิงในการเจรจากับ
รัฐบาลก่อนสละราชสมบัติถึงพระราชบัญญัติฉบับนี้ว่า “พระราช
บัญญัติป้องกันรัฐธรรมนูญ เป็นการกดขี่และตัดสิทธิไม่ให้บุคคล
แสดงความคิดเห็น เมื่อมีเรื่องขึ้นก็ไม่ให้ออกาสงาเลยผู้คดีในโรงศาล
เมื่อผู้ใดออกความคิดเห็นขัดต่อรัฐบาลก็หาว่าคิดร้ายต่อรัฐบาล”
โปรดดู รอง ศยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2520, น.88.

เหตุผลที่สนับสนุนการไม่กล่าวถึงคำ “ประชาธิปไตย” ของคณะราษฎรในช่วงแรกนั้น น่าจะเกิดจากคณะราษฎรได้ตระหนักถึงความหมายประชาธิปไตยในเรื่องของเอกราชและอธิปไตยเหนือดินแดนเป็นสำคัญ ซึ่งช่วงแรกภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นประเทศสยามยังไม่มีอิสระในทางการศาลและการตุลาการอย่างสมบูรณ์ จึงไม่สะดวกใจที่จะเรียกขบวนการปกครองขณะนั้นว่าประชาธิปไตย แต่เพียงเรียกขบวนการปกครองนั้นว่าประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ

โปรดระลึกถึงประเทศสยามหรือประเทศไทยก่อน 24 มิถุนายน 2475 ว่าสมัยนั้นประเทศไทยไม่มีความเป็นเอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์ เพราะจำต้องทำสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับประเทศทุนนิยมสมัยใหม่ หรือที่เรียกว่า จักรวรรดินิยม (Imperialism) หลายประเทศมีสิทธิเหนือประเทศไทยหลายประการ อาทิ คนในบังคับต่างประเทศเหล่านั้นทำผิดในดินแดนประเทศไทยแต่ศาลไทยก็ไม่มีอำนาจตัดสินชำระโทษคนทำผิดเหล่านั้น หากรัฐบาลไทยต้องส่งตัวคนต่างประเทศที่ทำผิดนั้นไปให้ศาลกงสุลของต่างประเทศชำระคดี...เรียกตามศัพท์กฎหมายระหว่างประเทศว่า “สภาพนอกอาณาเขต” (Extra-territoriality) ส่วนในทางเศรษฐกิจนั้นประเทศจักรวรรดินิยมดังกล่าวก็มีสิทธิพิเศษตามสนธิสัญญาไม่เสมอภาค คือ ประเทศไทยถูกบังคับให้เก็บภาษีขาเข้าได้ตามสนธิสัญญาขาเข้าได้ตามที่สนธิสัญญากำหนดไว้คือ เดิมเก็บภาษีขาเข้าได้เพียงร้อยละ 3 ของราคาสินค้าขาเข้า...ต่อมาปี พ.ศ. 2480 รัฐบาลพระยาพหลฯ หัวหน้าคณะราษฎรเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นได้บอกเลิกสนธิสัญญาไม่เสมอภาค...แล้วได้มีการเจรจาสนธิสัญญาฉบับใหม่ที่ประเทศไทยได้เอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์ทุกประการ (ปรีดี พนมยงค์, 2523, น.8)

และความคิดในเรื่องชาติต้องมีเอกราชสมบูรณ์นี้

เป็นสิ่งหนึ่งคณะราษฎรมีความเห็นพ้องต้องกัน ในการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ซึ่งความเห็นพ้องต้องกันนั้นมีเพียงสองประการเท่านั้น คือการจำกัดอำนาจของกษัตริย์ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นความคิดดั่งที่เข้าใจปัจจุบัน กับความคิดว่าชาติต้องมีเอกราชสมบูรณ์ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2533, น.241-242)

หลังจากการเจรจาและยกเลิกสนธิสัญญาต่างๆ ที่จำกัดสิทธิทางการศาลและตุลาการของสยามเป็นผลสำเร็จ จอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมีประกาศเปลี่ยนชื่อประเทศ กำหนดวันชาติ และจัดสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (และในงานฉลองวันชาติที่มีการวางศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย 24 มิถุนายน 2482 ได้กำหนดงานฉลองสนธิสัญญาในปีเดียวกันนี้ด้วย) ความเป็นประชาธิปไตยในความหมายของเอกราชอธิปไตยเหนือดินแดนอย่างแท้จริงจึงเกิดขึ้นดังนั้น แม้อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยจะมีรูปสัญลักษณ์สำคัญเป็นพานรัฐธรรมนูญ (คล้ายอนุสาวรีย์พิทักษ์รัฐธรรมนูญ) แต่ก็มีชื่อเรียกใหม่ว่า “ประชาธิปไตย”

ต่อมาคณะราษฎรได้พยายามในการดำเนินการให้ประเทศเข้าสู่ภาวะประชาธิปไตยสมบูรณ์มากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะช่วงเวลา 14 ปีแรกที่คณะราษฎรควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน แต่พัฒนาการประชาธิปไตยกลับต้องหยุดชะงักลงเมื่อมีการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 ทั้งๆ ที่มีคำอธิบายว่าภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2489 นั้นเป็นความพยายามตั้งอยู่ในหลักการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง รัฐธรรมนูญฉบับ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 ถูกต้องสมบูรณ์และในสาระประชาธิปไตยสมบูรณ์ เพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากราษฎรถูกต้องตามหลักประชาธิปไตย “แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่” (ปรีดี พนมยงค์, 2523, น.7)

หลังการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2490 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว หรือที่เรียกว่า “รัฐธรรมนูญฉบับ

ได้ตุ้ม”⁽⁶⁾ ซึ่งบัญญัติให้วุฒิสมาชิกมาจากการแต่งตั้งมิใช่เลือกตั้ง ต่อมาการปฏิวัติรัฐประหารได้เกิดติดตตามมา ถึงปัจจุบัน 9 ครั้ง (พ.ศ. 2494, พ.ศ. 2500, พ.ศ. 2501, พ.ศ. 2514, พ.ศ. 2519, พ.ศ. 2520 (2 ครั้ง), พ.ศ. 2524, พ.ศ. 2534 ไม่ประสบความสำเร็จสองครั้ง คือ พ.ศ. 2520, พ.ศ. 2524)

ในที่สุดการนิยามประชาธิปไตยต้องมีความสัมพันธ์กับความหมายของรัฐธรรมนูญด้วย ซึ่งมีการให้ความหมายรัฐธรรมนูญไว้ในลักษณะต่างๆ

คำ “รัฐธรรมนูญ” ได้มีขึ้นภายหลังเมื่อได้มีรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 หรือฉบับลงวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2475 ขึ้นแล้ว และเรียกว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” คำว่า “รัฐธรรมนูญ” เป็นศัพท์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ซึ่งทรงอธิบายไว้ว่า “...ตามศัพท์แปลว่าระเบียบอำนาจ หน้าที่ และ “รัฐ” แปลว่า การปกครองแผ่นดินเป็นคำที่ดัดแปลงมาจากวลีที่ว่า “พระธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน” เพื่อให้กระทัดรัดขึ้น และเพื่อให้เป็นศัพท์หลังตามสมควรแก่สภาพที่ศักดิ์สิทธิ์ คำว่า “รัฐธรรมนูญ” นี้เป็นคำแปลมาจากภาษาฝรั่งว่า “Constitution” เพราะวิธีปกครองแบบนี้เป็นวิธีที่ดัดแปลงมาจากฝรั่ง ดังปรากฏในพระราชปรารภแห่งรัฐธรรมนูญ (ฉบับที่สอง) ว่า “เพื่อให้สยามราชอาณาจักรได้มีการปกครองตามวิสัยอารยประเทศในสมัยปัจจุบัน...” จากปรากฏทางวิทยุกระจายเสียงเรื่อง “รัฐธรรมนูญ” แสดงเมื่อคืนวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2476 โดยหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ (ไพโรจน์ ชัยนาม, 2495, น.33)

แต่การพิจารณารัฐธรรมนูญว่ามีความหมายเพียงระเบียบการปกครองแผ่นดินเท่านั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ หากแต่รัฐธรรมนูญยังเป็นสัมพันธภาพทางอำนาจ เป็นตัวกำหนดแจกแจงว่า “ใครได้อะไร เมื่อไร และอย่างไร”

(เสน่ห์ จามริก, 2540, น.9) รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งมีชีวิตอยู่ในกระบวนการทางสังคมการเมือง อาจไม่มีความหมายแบบรัฐธรรมนูญเสรีนิยมตะวันตก (จำกัดอำนาจรัฐบาล) แต่มีเจตนารมณ์ทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งตามสัมพันธภาพทางอำนาจ (เสน่ห์ จามริก, 2540, น.29) และความสัมพันธ์ทางอำนาจนี้ยังผูกติดกับวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้นๆ ที่ต้องต่อสู้ช่วงชิงกันในเชิงอำนาจด้วย

รัฐธรรมนูญจึงเป็นข้อกำหนดของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมหนึ่งๆ ที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากใครเป็นผู้กำหนดขึ้น แต่เกิดจากการที่บุคคลและสถาบันต่างๆ ในสังคมนั้นได้ต่อสู้ช่วงชิงและรักษาสถานะแห่งอำนาจของตนมาเป็นเวลานาน จนทำให้เกิดการยอมรับกันในระดับหนึ่งกลายเป็นประเพณีทางการเมืองและการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมือง เป็นข้อกำหนดสูงสุด

ในสัมพันธภาพทางอำนาจหรือวัฒนธรรมทางการเมืองคือรัฐธรรมนูญที่แท้จริงของรัฐ หรือเรียกว่า “รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรม” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538, น.138-139) รัฐธรรมนูญแม้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในสังคมไทยอย่างมากและแม้ว่าประชาธิปไตยในสังคมไทยจะผ่านมาถึง 60 ปี รัฐธรรมนูญก็ยังคงต้องมีการปรับแก้อย่างต่อเนื่อง เมื่อเกิดวิกฤติทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์เดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 หรือพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ทางออกภายหลังเหตุการณ์คือต้องร่างรัฐธรรมนูญ(กติกา) ฉบับใหม่ขึ้นใช้ หลังเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ. 2535 มีกระแสการเรียกร้องให้ทำการปฏิรูปการเมือง ได้ปรากฏข้อเสนอที่แม้จะเห็นว่ารัฐธรรมนูญคือกฎหมายสูงสุดที่

(6) หมายถึง รัฐธรรมนูญฉบับ 9 พฤศจิกายน 2490 ที่คณะรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 ได้แถลงว่าฝ่ายตนได้แอบร่างรัฐธรรมนูญเก็บซ่อนไว้ที่ใต้ตุ้ม โดยกำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วย วุฒิสมาชิกและสภาผู้แทนฯ วุฒิสมาชิกเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงเลือกตั้งมีจำนวนเท่าสมาชิกสภาผู้แทนฯ ซึ่งต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับ 9 พฤษภาคม 2489 ที่กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภากับสภาผู้แทนฯ ที่มาจากการเลือกตั้งทั้งทางตรงและทางอ้อม

กำหนดให้มีการเลือกตั้งองค์การการเมืองและมีบทบัญญัติให้หลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ยังต้องเพิ่มกลไกควบคุมและถ่วงดุลการใช้อำนาจของนักการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งด้วย (อมร จันทรสมบูรณ์, 2537, น. 7) แนวทาง Constitutionalism (รัฐธรรมนูญนิยม) คือ แนวคิดที่ได้รับการเสนอเป็นทางออกของการปฏิรูปการเมือง มีความหมายว่าจะใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรให้เป็นเครื่องมือในการกำหนดรูปแบบการปกครองและกำหนดกลไกอันเป็นโครงสร้างพื้นฐานในการจัดองค์การบริหารของรัฐ (อมร จันทรสมบูรณ์, 2537, น. 9)

ดังนั้น การปฏิรูปการเมืองควรมุ่งไปสู่จุดหมายเดียวกัน คือ การแก้จุดอ่อนของ “ระบบรัฐสภาแบบเก่า” และ “ประชาธิปไตย” ที่มีได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะการจัดองค์กร (Organization) ในระบอบการปกครองทางการเมือง (ระดับชาติ) เท่านั้น แต่มีความหมายกระจายลงมาสู่การจัดกรจัดรูปแบบขององค์การบริหาร (ส่วนราชการ) ของรัฐด้วย (อมร จันทรสมบูรณ์, 2537, น. 37 และ น. 39)

กระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองโดยจัดทำรัฐธรรมนูญนี้ รัฐสภาได้ทำการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตยขึ้น (คพป.) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญและได้นำเสนอเป็นรายงานต่อรัฐสภาเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2538 ต่อมารัฐบาลได้แถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538 ว่าจะสนับสนุนให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน มาตรา 211 ทั้งนี้โดยคำนึงถึงข้อเสนอของคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, น. 158-159) ในที่สุดที่ประชุมรัฐสภาได้มีมติเห็นชอบให้มีองค์กรจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในรูปแบบของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ต่อมาจึงได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับที่ 16 ณ วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ที่เรียกว่า รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

ประชาธิปไตยกับการศึกษา ระบอบประชาธิปไตย

มักจะมีความคิดว่าเกี่ยวข้องกับหรือมีความสัมพันธ์กับการศึกษาเป็นอย่างมาก ด้วยเงื่อนไขในเรื่องการศึกษาที่เอนที่เป็นเหตุให้การพระราชทานรัฐธรรมนูญที่เป็นพระประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ต้องถูกระงับไว้ การคัดค้านในการพระราชทานรัฐธรรมนูญนั้นก็โดยเหตุผลที่ว่า “ความไม่พร้อมของสยามต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นไม่มีรากฐานมาจากความด้อยการศึกษาของประชาชนและที่ลึกลงไปกว่านั้นก็คือความเชื่อที่ว่า ระบบการปกครองประชาธิปไตยซึ่งเป็นระบบตะวันตกนั้นไม่เหมาะกับคนตะวันออก” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2535, น. 49)

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะราษฎรยังได้ประกาศหลัก 6 ประการเป็นหลัก โดยมีหัวข้อเรื่องการศึกษาประกอบอยู่ด้วย ต่อมาเมื่อมีการพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย ในมาตรา 65 แห่งบทเฉพาะกาลรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 ยังได้ระบุว่า “เมื่อราษฎรมีสิทธิหรือออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ยังมีการศึกษาไม่จบประถมศึกษามากกว่ากึ่งจำนวนทั้งหมด และอย่างช้าต้องไม่เกินกว่าสิบปีนับแต่วันใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภทมีจำนวนเท่ากัน..” (ปรีดี พนมยงค์, 2526, น. 350)

ดังนั้น ความหมายของประชาธิปไตยถูกเชื่อมโยงกับการมีการศึกษาของประชาชนเป็นสำคัญ ด้วยเหตุผลหลักที่มักกล่าวอ้างกันเสมอๆ ว่าประชาชนด้อยการศึกษาทำให้มีความพยายามที่จะให้การสนับสนุน ปลูกฝังระบอบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง

ประชาธิปไตย จึงมีความหมายแคบๆ เพียงเท่าที่เป็นประชาธิปไตยตามแบบที่ชนชั้นนำเข้าใจและเห็นว่าเหมาะกับใคร มากน้อยแค่ไหน เมื่อไหร่อย่างไร ประชาธิปไตยในวาทกรรมกระแสหลักของ

ชนชั้นนำทางการเมืองไทยจึงเป็นประชาธิปไตยที่มี
ชนชั้นนำเป็นผู้อุปถัมภ์ทุกชั้นตอนเป็นประชาธิปไตย
แบบอุปถัมภ์ (สมเกียรติ วิริยะ, 2536, น.111)
ประชาธิปไตยกับชนชั้นกลาง การยัดอำนาจ 2475
ในที่สุดก็มาจากกลุ่มที่ได้รับความกระทบกระเทือนทาง
เศรษฐกิจโดยตรง นั่นคือ กลุ่มคนชั้นกลางที่มีคณะ
ราษฎรขึ้นมาเป็นตัวแทน (ชาวยุวิทย์ เกษตรศิริ, 2535,
น. 61) ชนชั้นกลางนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญของระบอบ
ประชาธิปไตย สืบเนื่องมาจนถึงแนวความคิดในการปฏิรูป
การพัฒนาที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ก็มิใช่เป้าหมายคือการสร้าง
สังคมใหม่ คือ สร้างชนชั้นกลาง (เสนห์ จามริก, 2540,
น. 218)

ช่วงเวลานี้ได้เกิดกลุ่มธุรกิจการค้าและอาชีพต่างๆ ที่
ได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนจัดตั้งสมาคมการค้าขึ้น
จำนวนมากมาย ในจำนวนนี้มี 3 กลุ่มที่มีบทบาทต่อรอง
และกำหนดนโยบายรัฐบาลต่อไป ประกอบด้วยหอการค้า
ค้าไทย สมาคมอุตสาหกรรมไทยและสมาคมธนาคารซึ่ง
ครบวงจรกิจกรรมการค้า การเงิน และ อุตสาหกรรม
(เสนห์ จามริก, 2540, น. 222-223)

แม้ชนชั้นกลางจะเป็นเงื่อนไขสำคัญของพัฒนาการ
ประชาธิปไตยในชาติตะวันตก แต่สำหรับสังคมไทยชน
ชั้นกลางกลับไม่ได้เป็นกลุ่มที่ผลักดันให้กลไกทางการเมือง
และประชาธิปไตยดำเนินไปอย่างราบรื่น เกิดการ
ขัดแย้งระหว่างชาวไร่ชาวนาในชนบทกับชนชั้นกลางใน
เมือง

นั่นคือชาวนาเป็นฐานเสียงตั้งรัฐบาลแต่ชนชั้นกลาง
เป็นฐานนโยบายที่ล้มรัฐบาลโดยสอดคล้องกับสื่อมวลชน
และการกดขี่ของทหาร เกิดการแตกแยกเป็นสองความ
คิด สองความต้องการ สองพฤติกรรม ที่เรียกว่า สอง
นคราประชาธิปไตย (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2538, น.
11) (“เราปกครองคนส่วนกลางด้วยคนจากท้องถิ่นและ
ปกครองท้องถิ่นด้วยคนจากส่วนกลางอันเป็นการผิดฝา
ผิดตัว” เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2538, น. 49)

ความเห็นที่เชื่อในหลักการที่ว่าเมื่อสังคมใดมีชนชั้น
กลางจำนวนมาก สังคมนั้นจะมีความเป็นประชาธิปไตย
ประชาธิปไตยในความหมายตามหลักการนี้จึงมุ่งวิเคราะห์
ชนชั้นกลางในสังคมไทยเป็นสำคัญ ถ้ามีแนวโน้มที่มีชน
ชั้นกลางมากขึ้นในสังคมไทยก็จะเป็นประชาธิปไตยมาก
ขึ้นตามมา

ประชาธิปไตยกับการเลือกตั้ง จากการกำหนดกติกา
ในการเลือกสรรผู้ปกครองไว้อย่างชัดเจน จึงทำให้ระบอบ
ประชาธิปไตยถูกยอมรับว่าเป็นระบอบการปกครองที่
เลวน้อยที่สุด เพราะเมื่อใดที่มีการเลือกตั้งนั่นคือ รัฐได้
หยิบยื่นอำนาจในการเลือกผู้ปกครองของประชาชน นี่
เป็นหลักการของการเลือกตั้งซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการ
ปกครองระบอบประชาธิปไตย และแม้ว่าประเทศไทย
จะมีการเลือกตั้งบ่อยครั้ง ก็ไม่ได้หมายความว่าประเทศไทย
มีความเป็นประชาธิปไตยสูง กลับเป็นการสะท้อน
ระบอบประชาธิปไตยที่ไร้เสถียรภาพ โดยเฉพาะการซื้อ
สิทธิขายเสียง ถึงกับเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คณะรักษา
ความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ (รสช.) ใช้เป็นหนึ่งใน
เหตุผลที่จำเป็นต้องทำการปฏิวัติ ประชาธิปไตยใน
ลักษณะนี้อาจเรียกได้ว่า “ประชาธิปไตยแบบตลาด”
หมายความว่าคะแนนเสียงสินค้าชนิดหนึ่งซึ่งการซื้อ
ขายเป็นไปตามกลไกของตลาด ประชาชนหรือชาวบ้าน
ขายคะแนนเสียงของตนให้กับนักธุรกิจการเมืองที่เสนอ
ราคาให้ตนดีที่สุดใน (สมเกียรติ วิริยะ, 2536 น. 112)
อย่างไรก็ตามการซื้อขายเสียงนั้นเป็นเรื่องที่ซับซ้อนเกิน
กว่าการที่จะประเมินว่าเป็นเพียงการซื้อขายคะแนนเสียง
ในรูปของสินค้าตามหลักเศรษฐศาสตร์ การซื้อขายเสียง
เป็นเรื่องของการรักษาสัจจะไม่ใช่เรื่องของธุรกิจ ความ
สัมพันธ์กับหัวคะแนนต่างหากที่เป็นหลักประกัน

การซื้อขายเสียงเป็นพัฒนาการทางการเมืองในระยะ
หลัง แต่พัฒนามาบนรากฐานของระบบความสัมพันธ์
ในวัฒนธรรมไทย เป็นส่วนหนึ่งของการแลกเปลี่ยน
ระหว่างคนที่มีสถานภาพไม่เท่าเทียมกัน

ระหว่าง “ลูกพี่” และ “ลูกน้อง” ถ้าทุกคนพากันใช้วิจารณ์ญาณของตนเลือก “คนดี” เข้าสาภามต คนไทยส่วนใหญ่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมโดยปราศจากความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ได้อย่างไร เรามีกฎหมายการกระจายโอกาส สิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับการทรัพยากรท้องถิ่น เจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่ดี ฯลฯ ที่จะมาทำหน้าที่แทนระบบอุปถัมภ์แล้วหรือ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2539, น. 252)

ถ้าจะพิจารณาตามหลักเกณฑ์ตะวันตกว่าลักษณะของประเทศตามแนวทางประชาธิปไตยต้องเป็นอย่างไรบ้างนั้น ความหมายของประชาธิปไตยก็就会被ตีค่าให้เท่ากับสิ่งนั้นๆ เช่นประชาธิปไตยคือการมีรัฐธรรมนูญ มีการเลือกตั้ง ประชาชนมีการศึกษา หรือมีชนชั้นกลางอยู่ในสังคมจำนวนมาก แต่หลักเกณฑ์ข้างต้นในสังคมไทยกลับมีความหมายที่ไม่เป็นไปตามแนวทางตะวันตก ดังนั้น จึงมีคำอธิบายความหมายของประชาธิปไตยที่เป็นการเฉพาะในสังคมไทยขึ้น ที่จะได้กล่าวถึงลำดับต่อไป

2.3 ความหมายที่นิยามภายใต้เงื่อนไขเฉพาะของสังคมไทย

2.3.1 ประชาธิปไตยแบบไทย

การปฏิวัติเมื่อ 20 ตุลาคม 2501 เป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งแรกที่มีผลทำให้สถาบันทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องสิ้นสุดลง คณะปฏิวัติออกคำสั่งยกเลิกพรรคการเมือง และจัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ...รูปธรรมของระบอบประชาธิปไตยได้หมดไป คณะปฏิวัติจึงจำเป็นต้องอธิบายถึงเหตุการณ์ล้มเลิกรูปธรรมของระบอบประชาธิปไตย นี่ก็คือที่มาของการถกเถียงอันยาวนานเกี่ยวกับความหมายของประชาธิปไตยที่เริ่มขึ้นมาของการถกเถียงอันยาวนานเกี่ยวกับความหมายของประชาธิปไตยที่เริ่มขึ้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา...การหาเหตุผลที่

จะสนับสนุนลักษณะของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ซึ่งมีความแตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ นี้คือที่มาของความคิดที่เกี่ยวกับ “ประชาธิปไตยแบบไทย” (ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ กนก วงษ์ตระหง่าน, 2526, น. 88, น. 90-91)

ภายหลังการปฏิวัตินี้ ได้มีการดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญใช้เวลาถึง 9 ปีในการร่าง แต่ระยะเวลาที่ถูกประกาศใช้เพียง 3 ปี 5 เดือน มีการปฏิวัติยึดอำนาจโดยคนๆ เดียวกันที่เป็นผู้ลงนามสนองฯ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือ จอมพลถนอม กิตติขจร ในช่วงเวลานี้ “ระบอบรัฐธรรมนูญ” กับ “ระบอบประชาธิปไตย” เริ่มมีการแยกความหมายอย่างชัดเจนมากขึ้น

เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่ป็นทั้งนามธรรม (ในแง่ความคิด) และรูปธรรมในแง่ของการมีรัฐธรรมนูญ (ลายลักษณ์อักษร) ประชาชนโดยทั่วไปจึงคุ้นเคยกับคำว่ารัฐธรรมนูญมากกว่าคำว่าประชาธิปไตย เพราะประชาชนสามารถเห็นภาพรัฐธรรมนูญที่เป็นรูปธรรมได้ในแง่นี้ รัฐธรรมนูญจึงเป็นแนวคิดหลัก และประชาธิปไตยเป็นแนวคิดรอง ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจกันว่า เมื่อมีรัฐธรรมนูญแล้วประชาธิปไตยก็มีตามมาด้วย กล่าวอีกทางหนึ่งก็คือรัฐธรรมนูญ (ซึ่งเป็นรูปธรรม) เป็นสัญลักษณ์ของประชาธิปไตย (ซึ่งเป็นนามธรรม) (ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ กนก วงษ์ตระหง่าน, 2526, น. 99)

“การปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 เป็นขั้นสำคัญที่สุดในวิวัฒนาการของประชาธิปไตยในประเทศไทยสืบต่อจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 คือการก้าวจากประชาธิปไตยแบบตะวันตกไปสู่ประชาธิปไตยแบบไทย” (เสนห์ จามริก, 2540, น. 269) “ระบอบปฏิวัติ 2502 ได้จัดตั้งระบบอำนาจคู่ขนาน โดยมีคณะปฏิวัติในฐานะองค์กรพรรค กำกับองค์กรรัฐ (คณะรัฐมนตรี) และสภาร่างรัฐธรรมนูญมีฐานะรัฐสภาทำหน้าที่นิติบัญญัติ”

(เสนห์ จามริก, 2540, น. 264) การสร้างระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสมไม่จำกัดอยู่ที่การจัดให้มีรัฐธรรมนูญ ที่ถูกต้องสอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เป็นจริงเท่านั้น หากโดยสาระแล้วยังหมายถึงการสร้างสังคมใหม่ทั้งระบบ (เสนห์ จามริก, 2540, น.270)

การนำเสนอแนวทางการปกครองประเทศที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทยขึ้นมาในลักษณะเฉพาะขึ้น ประกอบด้วยฝ่ายบริหารที่มีเสถียรภาพและมีความมั่นคง

เมื่อปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501 จึงเริ่มพูดถึงประชาธิปไตยแบบไทย คือ เอาคำว่า “แบบไทย” เติมเข้าไปข้างหลังและพูดกันกว้างขวางมากขึ้นเป็นลำดับ..คำว่า ประชาธิปไตยแบบไทยนั้นเกิดขึ้นจากความคิดที่จะประยุกต์ลัทธิประชาธิปไตยเข้ากับสภาพของประเทศไทยซึ่งเป็นความคิดที่หลงวิจิตรวาทการพยายามจะให้คณะปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ยึดถือเป็นแนวทาง (สุริยา (นามแฝง), 2521, น. 24)

หรืออาจมีความหมาย ดังนี้ 1. ต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของชาวไทย มีรัฐธรรมนูญที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ประเทศไทยและสามารถปฏิบัติได้ 2. ไม่จำเป็นต้องมีการเลือกตั้งหรือรัฐธรรมนูญถาวร 3. มีความเป็นประชาธิปไตยทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม 4. จะต้องก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมือง ซึ่งกระทำได้โดยฝ่ายบริหารที่เข้มแข็งกว่าฝ่ายนิติบัญญัติ 5. ต้องมีระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมที่มีแผน 6. จะต้องเชิดชูพระมหากษัตริย์และถวายพระราชอำนาจให้พระมหากษัตริย์ทรงมีส่วนได้ปกครองบ้านเมืองประชาชนพลเมืองตามสมควร 7. ต้องเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศ (ช้อยอนันต์ สมุทวนิช และกนก วงษ์ตระหง่าน, 2526, น. 93-94)

มีการเขียนหนังสือประชาธิปไตยแบบไทยที่ “เป็นตัวอย่างของการใช้ภาษาทางการเมืองเพื่อโฆษณาชวนเชื่อ.. พยายามที่จะให้เหตุผลในการสร้างความชอบธรรมแก่คณะปฏิวัติซึ่งปกครองประเทศในระบอบเผด็จการ

ว่าต้องการสร้าง “ประชาธิปไตยแบบไทย” (ช้อยอนันต์ สมุทวนิช และกนก วงษ์ตระหง่าน, 2526, น. 102-104)

ดูเหมือนว่าความหมายของประชาธิปไตยแบบไทยนั้นเกิดขึ้นจากการอ้างความชอบธรรมของทหารในการปกครองที่มี “ความหมายทั้งในแง่ของเนื้อหาสาระเป้าหมาย (เช่น การเป็นอุดมการณ์, ความเหมาะสมกับลักษณะพิเศษของชาติไทย และการสนองความต้องการของประชาชนหรือใช้การได้ผล) และรูปแบบวิธีการ (คือมีรัฐธรรมนูญ, พรรคการเมือง, การเลือกตั้ง, ระบบรัฐสภา เป็นต้น) (เฉลิมเกียรติ ผิวนวล, 2535, น. 145) นอกจากนี้ยังมีความคิดเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยที่เฉพาะคือ ประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขปรากฏขึ้นเคียงคู่กันด้วย

2.3.2 ประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ถ้อยคำที่ว่า “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” ปรากฏอยู่อย่างเป็นทางการในรัฐธรรมนูญ 2511 ในคำปรารภระบุว่า “ตามวิวัฒนาการปรากฏว่าระบอบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์นั้นเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของปวงชนชาวไทยเป็นการถาวรมั่นคงตลอดมา...” (เฉลิมเกียรติ ผิวนวล, 2535, น. 151)

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ สมัยจอมพลสฤษดิ์เป็นนายกรัฐมนตรี ด้วยบริบทในขณะนั้นที่ให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างมาก

รัฐประหาร พ.ศ. 2500 นับเป็นการเริ่มต้นยุคใหม่ของประวัติศาสตร์การเมืองไทย เป็นการนำเอากลุ่มผู้นำทางการเมืองซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการฝึกฝนและการศึกษาภายในประเทศไทยเข้ามาเป็นผู้นำทางการเมือง โดยมีทหารบกเป็นผู้นำผู้ซึ่งมิได้มีประสบการณ์การศึกษาจากต่างประเทศความคิดเห็นเกือบจะเรียกได้ว่าเกิดขึ้นในประเทศไทย จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะรู้สึกประทับใจในแนวคิด

ที่ว่าประชาธิปไตยแบบตะวันตกเป็นจุดมุ่งหมายสุดท้าย และในยุคสมัยนี้ได้เกิดการอธิบายเหตุผลอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับ “ประชาธิปไตยแบบไทย” (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2526, น. 34)

ในการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ พ.ศ. 2500 อ้างเพียงว่าต้องรับผิดชอบต่อเสียงเรียกร้องของประชาชนจากการฉ้อราษฎร์บังหลวง จึงมีรากฐานที่ไม่มั่นคงทำให้ต้องพึ่งพระบรมโพธิสมภารเพื่อการสนับสนุนและความชอบธรรม การประกาศฐานะของรัฐบาลว่าชอบธรรมเกิดขึ้นจากพระบรมโองการแต่งตั้ง ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ได้นำพระบรมราชโองการดังกล่าวนี้มาแสดงให้เห็นประจักษ์ด้วย⁽⁷⁾

เกิดการเปลี่ยนแปลงสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เป็นสถาบันทางการเมืองอย่างรวดเร็วหลัง พ.ศ. 2500 รัฐบาลสฤษดิ์พยายามที่จะให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้แสดงพระองค์ทั้งในและนานาประเทศ ปลาย พ.ศ. 2502 - ต้น พ.ศ. 2503 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จเยือนประเทศใกล้เคียงคือ เวียดนาม พม่า และกลางปี พ.ศ. 2503 - พ.ศ. 2504 เสด็จเยือน 14 ประเทศยุโรปและสหรัฐ เป็นเวลา 6 เดือน (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2526, น. 415 - 416) เมื่อพระองค์ทรงมีبارมีมากขึ้น รัฐบาลก็ได้ได้รับความนิยมมากขึ้นด้วย รัฐบาลได้จัดให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จประพาสภายในและภายนอกประเทศ ได้มีการรื้อฟื้นพระราชพิธีดั้งเดิมขึ้นมาใหม่ วันชาติเปลี่ยนมาเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษา (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2526, น. 412) ระบบประชาธิปไตยในยุคของสฤษดิ์แม้จะกล่าวอ้างสถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อความชอบธรรมแต่ขณะเดียวกันก็ได้รับความช่วยเหลือทางการทหารจากสหรัฐเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วย ดังนั้น ในช่วงเวลานี้จึงเน้นระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยมเป็นสำคัญ หลังจากการขึ้นสู่อำนาจของจอมพลถนอม จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ขึ้นดำรง

ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่มีนโยบายขจัด สถาบันพระมหากษัตริย์จึงได้รับการตอกย้ำอย่างมาก ในช่วงของการต่อสู้ทางอุดมการณ์ที่มีความเข้มข้นนี้ โดยเฉพาะช่วงเวลา พ.ศ. 2516 - พ.ศ. 2519 การนิยาม คำ “ประชาธิปไตย” ถูกนำไปปฏิบัติโดยการสั่งการของ นายภิญโญสาทร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการปี 2519 ว่า “ให้ครูและโรงเรียนทุกแห่งเรียนหรือสอนเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยให้เด่นชัด โดยใช้คำว่า “ระบอบประชาธิปไตยซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” เพราะคำว่าระบอบประชาธิปไตยนั้นปัจจุบันใช้กันจนเผลอแม้คอมมิวนิสต์ก็เรียกตัวเองว่า “ประชาธิปไตย” ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดการสับสน” (หนังสือพิมพ์สยามรัฐ 6 ธันวาคม 2519 น. 1 และ น. 8)

หรือคำเตือนใจจาก “เลขาธิการสำนักงานผู้สังเกตการณ์รัฐสภาแห่งประเทศไทย (องค์การอาสาเอกชนเพื่อธำรงไว้ซึ่งกว่าการปกครองแบบรัฐสภาในระบอบประชาธิปไตยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข) ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2524 หน้า 1 ว่า

จำเป็นที่ประชาชนชาวไทยผู้ไม่หวังจะตกเป็นเหยื่อของการโฆษณาชวนเชื่อจากฝ่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์จะต้องทราบความหมายที่แท้จริงของคำว่าประชาธิปไตยในบทความที่ท่านอ่าน ในรายการทีวี

(7) “...ภายหลังรัฐประหารกันยายน 2500 จอมพลสฤษดิ์ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทันทีเพื่อกราบบังคมทูลและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้จอมพลสฤษดิ์เป็นผู้รักษาพระนคร ในการแถลงข่าวต่อหนังสือพิมพ์เมื่อ 17 กันยายน 2500 เขากล่าวว่าข้าพเจ้าเป็นผู้รักษาพระนครและมีอำนาจหน้าที่ในการออกคำสั่งได้ตามกฎหมายเพราะเป็นพระบรมราชโองการ... และได้เก็บพระบรมราชโองการต้นฉบับนี้ไว้ที่ตู้นิรภัยและได้สำเนาแจกแก่บรรดาหนังสือพิมพ์ต่างๆ” รายละเอียดโปรดดู ทักษ์ เฉลิมเตียรณ “Thailand : The Politics of Despotism paternalism” พรรณี ฉัตรพลกรัษ์ และประกายทอง สิริสุข (ผู้แปล), การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526, น. 159 - 165.

วิหุที่ท่นฟัง ในรยการปรกฐณสัมนนที่ท่นร่วม
ไม่วจจะเป็นผู้พูดหรือผู้ฟัง จำเป็นที่ท่นจต้อง
ถมควมหมยของค่ว่ำประชธิปไตยที่ก่ล้งใช้
อยู่ในขณะนั้นเสมอ จึงจะทรบว่ควมหมยของ
ค่ว่ำประชธิปไตยที่ใช้นั้น ใช้ตมควมหมยของ
ค่ว่ำประชธิปไตยในค่ว่ำสังคณนิยคมคอมมิวนิสต์
หรือตมควมหมยของค่ว่ำประชธิปไตยที่มีพระ
มหกษัตริย์เป็นประมุข

นับตั้งแต่เหตุการณ 14 ตุลาคม ได้มีการเปลี่ยน
แปลงทงการเมืองเงียบๆ มีการกล่วว่ท่นทรไม่สามารถ
กล่วค่ว่ำประชธิปไตยได้เฉยๆ อีกต่อไปเพราะอว
หมยถึงประชธิปไตยที่มีสภเปรชธิเดยมเป็นการใหญ่
ก็ได จต้องใช้ค่ว่ำ ระบอบประชธิปไตยที่มีพระมห
กษัตริย์เป็นประมุข โดยมีนัยทงทฤษฎีที่ให้ความส่วค่ว
กับกองทัพรหรือพรรคการเมืองน้อยลง แต่ให้ควมส่วค่ว
กับ “ระบอบ” หรือ องค์ร่วมทงการเมืองมกขึ้น โดย
ที่ฝ่ยใดฝ่ยหนึ่งไม่สามารถอ้งเฉพะสถบ้นของตน
ขึ้นมาเหนือส่วทงหมด ระบอบที่ว่นนี้คือ “ระบอบประช
ธิปไตยที่มีพระมหกษัตริย์เป็นประมุข” (ธีรยุทธ บุญมี,
2536, น. 42-43)

ประชธิปไตยแบบพระมหกษัตริย์เป็นประมุข ที่
ได้รับการเชิดชู ภายใต้การปกครองของคณะปฏิวัติชุด
ต่งๆ ที่ร่วมอ่นาจสามารถพิจารณาการใช้อ่นาจของ
คณะปฏิวัติเหล่านี้ว่ “มีการสืบทอดอ่นาจเด็ดขตใน
ลักษณะต่งๆ”⁽⁸⁾ นายปรีดี พนมยงค์ ได้กล่วถึงการปก
ครองในช่วงเวลเหล่านี้ว่นนอกจากจะเป็นการผิดหลัก
การประชธิปไตยยังผิดจากรชธรรมของการปกครอง
ในระบอบสมบูรณญาสิทธิราชย์เดมิอีกด้วย ปรีดีกล่ว
ว่:

มิเพียงเป็นระบบที่ผิดต่อระบบประชธิปไตย
ยังเป็นระบบที่ผิดต่อ “ราชธรรม” แห่งระบบพระ
มหกษัตริย์ ด้วยเพราะ... ระบบที่ใช้อ่นาจเด็ดขต
ของหัวหน้าคณะการเมืองและหัวหน้าคณะรัฐบาล

ใดๆ ที่เป็นเพียงฝ่ยบริหารนั้นประหารชีวิตหรือ
จำคุกผู้ต้องท่ว่ำกระทำผิดได้โดยไม่ต้องส่งผู้ต้อง
ท่ว่ำให้ศาลพิจารณาพิพากษานั้นจึงเป็นระบบที่
ผิดกับระบบประชธิปไตยอย่างชัดเจน และเป็น
การละเมิดต่อพระราชอ่นาจพระมหกษัตริย์...
เพราะพระราชดำรัสของรัชกาลที่ 5 ยังมีควมว่
เรียมว่เจ้าชีวิตซึ่งเป็นที่หมยว่อ่นาจอ่นจะ
ฆ่าคนให้ตยโดยไม่ต้องอย่งหนึ่งอย่งใดก็ได้ ซึ่ง
ควมจริงสามารถจะท่ว่ำได้ แต่ไม่เคยทำเลยนั้น ก็
เป็นการสมควรแก่บ้านเมืองในเวลนั้นอยู่ แล้ว... ทั้งนี้
ควมปรกฐว่พระมหกษัตริย์ในระบอบสมบูรณ
ญาสิทธิราชย์ยุคหลังนั้นไม่เคยทรงส่งประหารผู้ใด
เลยถ่นบุคคลใดต้องท่ว่ำกระทำผิดอัยการก็ฟ้องผู้
ต้องท่ว่ำต่อศาลยุติธรรมให้พิจารณาพิพากษตม
กระบวนการควม (ปรีดี พนมยงค์, 2523, น. 16-17)

(8) ตั้งแต่ พ.ศ. 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัถน์ ใช้อ่นาจเด็ดขต
โดย “คำสั่งคณะปฏิวัติ” พ.ศ. 2502 มีประกาศใช้รัฐธรรมนูญปกครอง
ราชอาณาจักรไทย มาตรา 17 ให้อ่นาจนายกรัฐมนตรมีอ่นาจสั่ง
หรือกระทำกร (จำคุกหรือประหารชีวิต) ในการปรบปรวมการบ่น
ท่ว่ำลยควมมั่นคงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์ ประหารชีวิต
บุคคลที่ต้องการกระทำผิด, 9 มิถุนายน พ.ศ. 2511 แต่ในปี พ.ศ. 2514 จอมพลถนอม กิตติขจร
ได้ท่ว่ำการปฏิวัติและใช้ “คำสั่งปฏิวัติ” ปกครองประเทศ จน พ.ศ.
2515 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ.
2515 ซึ่งให้อ่นาจนายกรัฐมนตรในลักษณะเดียวกับสมัยจอมพล
สฤษดิ์อีก ภายหลังเหตุการณ 14 ตุลาคม 2516 มีการร่างรัฐธรรมนูญ
ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2518 การแต่งตั้งวุฒิสมาชิกเปลี่ยนจกกองค
มนตรเป็นผู้รับสนองพระราชโองการมาเป็นนายกรัฐมนตร (ซึ่งคล้าย
กับรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2492) หลังประกาศใช้เพียง 1 ปีเศษ พลเรือ
เอกสงัด ชลออยู่ ได้ปกครองประเทศโดย “คำสั่งคณะปฏิวัติ” อีกครั้ง
22 ต.ค. พ.ศ. 2519 มีการตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
ที่กำหนดไว้ในมาตราที่ 29 ให้นายกรัฐมนตรมีอ่นาจเด็ดขตด้วย
ควมเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีและสภที่ปรึกษาอ่นาจรัฐมนตรี
(คล้ายมาตรา 17) ต่อมาพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ได้ยึดอ่นาจอีกครั้ง
เมื่อ 20 ต.ค. พ.ศ. 2520 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ การปกครอง
ราชอาณาจักรฉบับใหม่ พ.ศ. 2520 ในมาตราที่ 27 ที่คงให้อ่นาจ
เด็ดขตแก่นายกรัฐมนตรในท่นองเดียวกับมาตรา 29 และมาตรา 17
ข้างต้นอีกจะเห็นว่มีการสืบทอดอ่นาจจกการบริหารที่ปรกฐใน
รัฐธรรมนูญอย่งต่อเนื่อง

การปกครองประเทศที่ตกอยู่ภายใต้คณะปฏิวัติชุดต่างๆ (หรืออาจเรียกว่าตกอยู่ภายใต้อำนาจของทหาร) พยายามที่จะเชื่อมโยงระบบประชาธิปไตยไทยให้อยู่ในความหมายเฉพาะของการเชิดชูพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ประชาธิปไตยไทยจะต้องความหมายเฉพาะเจาะจงมากขึ้นโดยเป็นความหมายที่ทางการยอมรับ แต่ขณะเดียวกันในส่วนของประชาธิปไตยในสังคมนั้นก็เริ่มมีประชาธิปไตยทางสังคมสร้างขึ้นเคียงคู่ไปกับความกดดันจากอำนาจเผด็จการของผู้ปกครอง ประชาธิปไตยทางสังคมเริ่มมีความเข้มข้นมากขึ้น การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักศึกษา ประชาชนเริ่มชัดเจนมากขึ้นโดยเฉพาะมีกระแสการก่อตัวอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ พ.ศ. 2496⁽⁹⁾ จอมพล ป. ได้นำวิธีการทางประชาธิปไตยมาสู่สังคมไทยที่เรียกว่า การไฮด์ปาร์ก (Hyde park) เปิดโอกาสแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และด้วยวิธีการนี้ได้เห็นดรชนีการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมากขึ้น บริเวณท้องสนามหลวงจัดเป็นสถานที่แสดงออกทางการเมือง ซึ่งได้ก่อความรุนแรงทางการเมืองตามมาด้วยในขณะเดียวกัน

มีการโจมตีรัฐบาล นักการเมือง และบางวันเกิดเหตุการณ์รุนแรงที่ถึงขั้นนองเลือดการปาก้อนอิฐหินปาผู้พูดบนหลังคา หรือแทงกันตายก็มี... พ.ศ. 2498 มีการประกาศให้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง ปรากฏว่ามีการตั้งพรรคการเมืองมากมายเป็นประวัติการณ์ จำนวนถึง 30 พรรค... มีการเลือกตั้งทั่วไป 26 ก.พ. 2500 และด้วยความไม่โปร่งใสของการเลือกตั้งจึงมีการเดินขบวนนำโดยนักศึกษาประชาชนเกิดขึ้น (รอง ศยามานนท์, 2520, น. 331-335)

การอนุญาตให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองและมีพรรคการเมืองก่อตั้งจำนวนมากนี้สะท้อนความต้องการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนที่เพิ่มขึ้น และเมื่อต้องตกอยู่ภายใต้การปฏิวัติ 2501 จนถึง 2516 ประชาธิปไตยทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งได้มีบทบาทอย่างเข้มข้น

ในช่วงปี 2516 - 2519 นั้นไม่ได้ถูกเสนอในแง่มุมมองสังคมนิยมเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการมองจากแง่มุมของชาตินิยมอยู่ด้วย "อธิปไตย" และ "เอกราชสมบูรณ์" เป็นคำเรียกร้องที่ปรากฏในป้ายที่ชูขึ้นเพื่อการประท้วงเกือบทุกครั้ง...จะต่อสู้กับศัตรูของ "ชาติ" ได้สำเร็จก็ต้องเป็นประชาธิปไตย คือ ให้โอกาสแก่คนทุกหมู่เหล่าซึ่งมีความหลากหลายในด้านผลประโยชน์และและอื่นๆ อยู่มาก ได้เข้ามาจัดการปกครองตนเองไม่ต้องตกเป็นทาสของเผด็จการทหารตลอดไป (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538, น. 180)

การปกครองแบบประชาธิปไตยได้ผนวกตนเข้ากับสถาบันพระมหากษัตริย์ ภายหลังที่ประชาธิปไตยในยุคต้นพยายามสลายความสัมพันธ์นี้ลงแต่ไม่เป็นผล ประชาธิปไตยที่ผนวกกับสถาบันพระมหากษัตริย์ในยุคใหม่นี้ต้องใช้คำกำกับให้มีความหมายชัดเจนว่า "ประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข"

การนำสถาบันพระมหากษัตริย์เข้าไปผูกพันกับระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าเหตุผลที่แท้จริงจะเป็นเช่นไรก็ตามย่อมเท่ากับทำให้พระมหากษัตริย์ทรงผูกพันกับการเมืองโดยปริยายแม้จะเป็นโดยอ้อมก็ตาม การกล่าวว่ระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเป็นระบอบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทยโดยสาระแล้วก็คือการอ้างพระมหากษัตริย์เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับระบอบประชาธิปไตยชนิดหนึ่งที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันนั่นเอง (หมายถึงรัฐธรรมนูญฉบับ 2521) แท้ที่จริงแล้วไม่ควรนำข้อความที่ว่า "อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข" มาต่อเข้ากับคำว่า "ประชาธิปไตย" แต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะในการเมืองไทยสมัยใหม่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของรัฐอยู่แล้วและ

(9) หลังจากจอมพล ป. ได้เดินทางรอบโลก (เม.ย. - มิ.ย. 2496) ได้นำวิธีการ 2 อย่างคือ 1. การเปิดสัมมนาชนแก่หนังสือพิมพ์ (Press conference) และ 2. การเปิดอภิปรายหรือพูดแบบไฮด์ปาร์ก (Hyde park) มาสู่สังคมไทย

ทรงดำรงฐานะดังกล่าวอยู่เสมอ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2530, น.121)

2.3.3 ประชาธิปไตยครึ่งใบ

ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ เป็นการเรียกช่วงเวลาหนึ่งของการเมืองไทยที่ยาวนานกว่า 10 ปี ภายใต้การปกครองของรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ได้รับการยอมรับจากพลังการเมืองส่วนต่างๆ มีการประนีประนอมอย่างหลวมๆ ระหว่างกองทัพกับพรรคการเมือง ไม่มีการแบ่งแยกอำนาจชัดเจนระหว่างอำนาจในระบบและนอกระบบ การกล่าวถึงรัฐธรรมนูญว่าเป็นประชาธิปไตยครึ่งใบนั้น หมายความว่า รัฐธรรมนูญที่ยังควบคุมอำนาจและบทบาททางการเมืองของ ส.ส. ที่มาจากการเลือกตั้งอยู่ โดยให้สมาชิกประเภทแต่งตั้ง (วุฒิสมาชิก) เป็นผู้คอยถ่วงอำนาจ จึงเปรียบเสมือนพรรครัฐบาลที่จะคอยค้ำจุนดำรงเสถียรภาพของรัฐบาล (เฉลิมเกียรติ ผิวนวล, 2535, น. 72)

ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปี 2521 ด้านหนึ่งความสามารถของระบอบดูจะขึ้นอยู่กับฐานะบทบาทของพลังฝ่ายทหารที่จะมีส่วนกำกับควบคุมกลไกปฏิบัติงานทั้งฝ่ายบริหารและนิติบัญญัติ (สอดคล้องกับอุดมการณ์ "ทหารประชาธิปไตย") อันถือว่าภารกิจของทหารที่จะต้องมีส่วนร่วมสร้างระบอบประชาธิปไตย ในอีกด้านกลุ่มพลังและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจยังประกอบเป็นฐานอำนาจทั้งความชอบธรรมประสิทธิผลในการกำหนดแนวนโยบายของรัฐซึ่งผูกพันอยู่กับภาคเศรษฐกิจสังคมสมัยใหม่ (เสนห์ จามริก, 2540, น.373)

พันโท ประจักษ์ สว่างจิตร์ หนึ่งในทหารประชาธิปไตยได้สรุปว่ารัฐธรรมนูญฉบับ 2521 มีลักษณะเป็น "ประชาธิปไตยครึ่งใบ" ซึ่งหมายถึงการมีรัฐธรรมนูญมีมาตรการที่ยังควบคุมอำนาจและบทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนฯ ที่มาจากการเลือกตั้งโดยให้มีสมาชิกสภาประเภทแต่งตั้ง (วุฒิสภา) เป็นผู้คอยถ่วงอำนาจ (เฉลิม

เกียรติ ผิวนวล, 2535, น. 75)

จะเห็นว่าวาทกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยไม่ใช่ความคิดสมบูรณ์แบบที่สามารถนำเสนอหรือนึกถึงอย่างเป็นรูปธรรมได้ง่ายๆ และวาทกรรมเกี่ยวกับคำ "อนุสาวรีย์" "ประชาธิปไตย" ได้ส่งผลต่อความหมายของ "อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย" ตามมา เช่น เป็นอนุสาวรีย์ที่เป็นอนุสรณ์ของประชาธิปไตยที่ตายแล้ว, ไม่มีพลัง, หรือสามารถแสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยยังสามารถใช้ในการเชื่อมโยงกับความเป็นประชาธิปไตยได้ภายใต้ชื่อเช่นนี้ด้วย เช่น กรณีการชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองที่มีการนำเสนอผ่านข้อเขียน หรือภาพการชุมนุมบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ภายใต้ชื่อของอนุสาวรีย์สามารถก่อให้เกิดความคิดที่เชื่อมโยงว่าการชุมนุมเรียกร้องดังกล่าวเป็นการชุมนุมเรียกร้องในกระบวนการประชาธิปไตย ไม่ใช่การชุมนุมบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยน่าจะเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย ชื่อของอนุสาวรีย์จึงมีอำนาจในการอธิบายที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยง "การชุมนุม" กับ "ประชาธิปไตย" มากขึ้น หากอนุสาวรีย์นี้ใช้ชื่ออื่นอาจจะไม่สามารถสร้างความเชื่อมโยงได้ดีเท่ากับการมีชื่อเช่นนี้ได้ เช่น กรณีการชุมนุมทางการเมืองครั้งสำคัญในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นั้น ขบวนการของนักศึกษาได้มีการชุมนุมที่บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้าด้วย แต่การอธิบายหรือภาพการชุมนุมกลับไปให้ความสำคัญกับบริเวณนั้นมากกว่าการอธิบายเหตุการณ์ หรือใช้ภาพชุมนุมที่บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยมากกว่า เพราะชื่อของอนุสาวรีย์นี้ที่สามารถก่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับ "ประชาธิปไตย" ได้ดีนั่นเอง

ในความเป็นจริงแล้ว การมีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยกับการปกครองหรือสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตยไม่ได้มีความเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่น เช่น มีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในประเทศนั้นๆ แล้ว จะต้องเป็นเครื่องหมายที่แสดงว่าประเทศนั้นมีการปกครองแบบประชา

ธิปไตย แต่การมี “อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย” อยู่ในสังคมไทยก็สามารถสร้างคำถาม ผลิตวาทกรรม หรือสร้างพฤติกรรมบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับ “ประชาธิปไตย” ได้ หรือก่อให้เกิดการโต้แย้งจากการมีอนุสาวรีย์นี้ได้

หากให้คำอธิบายวาทกรรมที่รายรอบชื่อและคำของอนุสาวรีย์เหล่านี้ จะพบเห็นนัยหรือความหมายที่ต่อบดบัง สอดแทรก และตรงข้ามซ่อนอยู่ ตั้งแต่วาทกรรมของอนุสาวรีย์ วาทกรรมของประชาธิปไตย และวาทกรรมของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ซึ่งวาทกรรมต่างๆ เหล่านี้จะสถาปนาอำนาจทางความหมายให้กับตัวอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในลักษณะที่ไม่ถูกบงการโดยโครงสร้างที่แน่นอนของโครงสร้างใดได้ และภายใต้ชื่อเช่นนี้สามารถสร้างคำอธิบายที่เชื่อมโยงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยกับ “ความเป็นประชาธิปไตย” ได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นความสำคัญเฉพาะอย่างหนึ่งของอนุสาวรีย์ที่ต่างไปจากอนุสาวรีย์อื่นๆ

วาทกรรมประชาธิปไตยในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความหมายที่เกิดจากคำตรงข้ามหรือเทียบเคียง ความหมายที่เกิดจากหลักการ ความหมายที่เกิดขึ้นในบริบทเฉพาะต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีส่วนในการสร้างความเข้าใจต่อความหมายต่ออนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถ้าจะให้อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยสื่อถึงความเป็นประชาธิปไตยก็มีความหมายที่หลากหลายตามความหมายต่างๆ ที่ได้กล่าวข้างต้น แต่คำอธิบายนัยหรือความหมายที่เชื่อมต่อกับประชาธิปไตยจากชื่อของอนุสาวรีย์นี้ก็ไม่ใช่นัยที่กุมความหมายในลักษณะนี้ไว้แต่เพียงลำพัง ยังต้องพิจารณาถึงวาทกรรมอื่นๆ เช่น เรื่องของงานเขียน พื้นที่ หรือภาพที่เกิดขึ้นประกอบกันด้วย หากอนุสาวรีย์นี้มีชื่อว่า “อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย” แต่กลับตั้งอยู่ในบริเวณที่ไม่เคยมีการเดินขบวนชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง ตั้งอยู่บนถนนเส้นอื่นที่ไม่ใช่ถนนราชดำเนินเหมือนปัจจุบัน อาจจะไม่มียัยหรือความหมายอย่างที่เป็นอยู่ก็ได้

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

กมล ทองธรรมชาติ. การเมืองและประชาธิปไตยของไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ หจก.บรรณกิจเทรดดิ้ง, 2519.

จำรัส สุขุมวัฒน์. (เล่าโดยพระประศาสน์พิทยายุทธ). แผนการปฏิวัติ. พระนคร : โรงพิมพ์สารเสรี, 2491.

ฉันทิชย์ กระแสสินทร์, สิทธิ ศาสนนันท์ และไชยเอี่ยมกระสินธุ์. หนังสือที่ระลึกวันสถาปนากระทรวงกลาโหม. ภาคที่ 5. เล่ม 3. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรประเสริฐ, 2496.

เฉลิมเกียรติ ผิวนวล. ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535. กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์, 2535.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. สำนักนั้นธรรมศาสตร์และการเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2535.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2475 การปฏิวัติของสยาม. กรุงเทพฯ : บริษัทพลพันธ์การพิมพ์ จำกัด, 2535.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. การเมืองมุนษย์ : รัฐศาสตร์ทวนกระแส. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2528.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 14 ตุลา : คณะราษฎร กับกบฏบวรเดช. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2517.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ กนก วงศ์ตระหง่าน. ภาษากับการเมือง. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ : บทสำรวจพัฒนาการสถานภาพและนัยยะเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิภาษา, 2540

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (Thailand : The Politics of Despotic Paternalism). พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และ

ประกายทอง สิริสุข (ผู้แปล) การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. "ประชาธิปไตยในยุคหลังสมัยใหม่." ใน จินตนาการสู่ปี 2000 : นวนกรรมเชิงกระบวนทัศน์ด้านไทยศึกษา? น. 297-342 ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บก.) กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2539.

ธงชัย วินิจจะกุล. "ความอิทธิพลเหนือแห่งชาติ." ใน ตุลากาล. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ Good Old Days, 2539.

ธีรยุทธ บุญมี. สังคมเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มิ่งมิตร, 2536.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. ความคิด ความรู้ และอำนาจทางการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2533.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. "วีรบุรุษในวัฒนธรรมไทย." การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป่วย อังภากรณ์ ครั้งที่ 4. 9 มีนาคม 2536 ณ หอศิลป์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. "สงครามอนุสาวรีย์กับรัฐไทย." น.89-124; "ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไทย." น.125-135; "รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทย." น.136-171; "ชาตินิยมในขบวนการประชาธิปไตย." น.172-198. ใน ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2538.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. สองหน้าสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2539.

ปรีดี พนมยงค์. "เกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบบประชาธิปไตย." น. 210-279 ใน รัฐศาสตร์ 14 ฉบับปฏิวัติและประชาธิปไตย. ชูศักดิ์ อชราวงกูร (รวบรวม) กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2514.

ปรีดี พนมยงค์. สัมภาษณ์พิเศษในโอกาสครบรอบ 48 ปีแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน

2523. สัมภาษณ์โดยผู้แทนสหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพ
ของประชาชน. กรุงเทพฯ : หจก.เกษมการพิมพ์,
2523.

ปรีดี พนมยงค์. ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย. รวม
ข้อเขียน (2443-2526). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหา
วิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

ไพโรจน์ ชัยนาม. คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ.
เล่ม 2. ตอนที่ 1. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2495.

ระวี วันเพ็ญ (รวบรวม). ข้อเสนอแนวทางแก้ปัญหาของ
ชาติของทหารประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 2. 2530.
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2540.

รอง ศยามานนท์. ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2520.

วิสุทธิ โปธิแทน. ประชาธิปไตยแนวคิดและตัวแบบ
ประชาธิปไตยในอุดมคติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.

สุพจน์ ด่านตระกูล. "หมายเหตุเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญสาม
ฉบับ" น.293-301 ใน แนวคิดประชาธิปไตยของ
ปรีดี พนมยงค์. มุลนิธิปรีดี พนมยงค์ และโครง
การ 60 ปี ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : เรือนแก้ว
การพิมพ์, 2535.

สุรียา (นามแฝง). ลัทธิประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์สุวรรณภูมิ, 2521.

สมเกียรติ วันทะนะ. "ชนชั้นนำกับประชาธิปไตยไทย."
น.58-113 ใน 60 ปี ประชาธิปไตยไทย. คณะกรม
การ 60 ปี ประชาธิปไตย สุชาชัย ยัมประเสริฐ (บก.)
กรุงเทพฯ : ศรีเอทีพี พับลิชชิ่ง จำกัด, 2536.

สมเกียรติ วันทะนะ. "เมืองไทยยุคใหม่ : สัมพันธภาพ
ระหว่างรัฐกับประวัติศาสตร์สำนัก." ใน อยู่เมือง
ไทย. น.71-123. สมบัติ จันทรวงศ์ และ ชัยวัฒน์
สถาานนท์ (บก.) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2530.

สมเกียรติ วันทะนะ. "ไทยศึกษายุคใหม่ : ข้อจำกัดของ
การวิจัยเชิงปริมาณ." ใน จินตนาการสู่ปี 2000 :
นวัตกรรมเชิงประจักษ์กับศันด้านไทยศึกษา? น.457-
494. ชัยวัฒน์ สถาานนท์ (บก.) กรุงเทพฯ : สำนัก
งานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2539.

เสน่ห์ จามริก. การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ.
พิมพ์ครั้งที่ 2. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

เสนีย์ ปราโมช. "การเมืองไทย." ใน รัฐศาสตร์ 14 ฉบับ.
ปฏิวัติและประชาธิปไตย. น.114-151. ชูศักดิ์
อชรากร (รวบรวม). กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การ
พิมพ์, 2517.

อมร จันทรสมบูรณ์. คอนสติติวชันแนลลิสม์ : ทางออก
ของประเทศไทย. สถาบันนโยบายศึกษา, 2537.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. สองนักราชาธิปไตย. กรุงเทพฯ
: สำนักพิมพ์มติชน, 2538.

บทความ

เกษียร เตชะพีระ. "การเมืองวัฒนธรรมว่าด้วยประชาธิปไตย
: บทนำเปรียบเทียบเชิงทฤษฎี." ใน รัฐศาสตร์สาร.
ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 (มีนาคม 2537) : น.6-23.

ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร. "คณะราษฎร - อุปสรรคของ
ความสำเร็จของการปฏิวัติประชาธิปไตยในประเทศไทย" ใน หลักไทย ปีที่ 2 ฉบับที่ 95 (8 ธ.ค. 2526)
และ ปีที่ 3 ฉบับที่ 125 (5 ก.ค. 2527).

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. "ใครสร้าง (อนุสาวรีย์) ประชาธิปไตย
" ใน สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ 38 ฉบับที่ 33 (19
-25 ม.ค. 35) : น.57 - 58.

วิทยานิพนธ์

พิบูลย์ หัตถกิจโกศล. "อนุสาวรีย์ไทย : การศึกษาในเชิง
การเมือง." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

เอกสารชั้นต้น

- กช., เอกสารกระทรวงมหาดไทย (1) มท. 3.1.4.7/62
แถลงการณ์ของรัฐบาล เรื่องประเทศภาคี ส.ป.อ.
ส่งกำลังทหารเข้ามาร่วมมือกับกองทหารไทยเพื่อ
ป้องกันการคุกคามของฝ่ายคอมมิวนิสต์ (11 พ.ค.
- 5 มิ.ย. 2505).
- , ก/ป1/2512/14 นายใหญ่ ควิตชาติ ส.ส. พรรค
ประชาธิปัตย์ คัดค้านการรื้ออนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
รวบรวมข่าวจากหนังสือพิมพ์สยามรัฐ 24 ธันวาคม
2512.
- , ก/ป8/2513/33 อนุสาวรีย์ (ข่าวตัดหนังสือพิมพ์)
(3 มกราคม 2513 - 14 ธันวาคม 2513) นายแคล้ว
นรปติ รองหัวหน้าพรรคเศรษฐกิจ การสร้าง
อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 7 ทับบนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย.
- , ก/ป7/2496/บ. 3.4 บทความและสารคดีต่างๆ จาก

"การเมืองนอกเวที" โดย อานนท์ หนังสือพิมพ์
ประชาธิปไตย 27 มิถุนายน 2496.

- , ก/ป7/2493/3 ก. บทความเห็นและความเคลื่อนไหว
ไหวทางความคิดเห็นที่โฆษณาในหนังสือพิมพ์คัด
จากหนังสือพิมพ์ ประชาธิปไตย 14 มกราคม 2493.
- , เอกสารสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี [2] สร.0201.
10/8.8 เรื่อง คำแถลงนโยบายของรัฐบาล (ตอน 3)
(2 พฤษภาคม 2492 - 5 สิงหาคม 2497).

หนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์ สยามรัฐรายวัน (6 ธันวาคม 2519) น.1.8.

หนังสือต่างประเทศ

Osborne, Harold. *The oxford Companion to Art*
Oxford University Press, 1970.